

Emilia Niemi, Laura Uusi-Jaakkola

Leikkimällä elämään

Leikin rooli Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapia (AMK)

Toimintaterapian koulutusohjelma

Opinnäytetyö

Kevät 2014

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Emilia Niemi, Laura Uusi-Jaakkola Leikkimällä elämään - Leikin rooli Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa 49 sivua + 6 liitettä Kevät 2014
Tutkinto	Toimintaterapeutti (AMK)
Koulutusohjelma	Toimintaterapian koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Toimintaterapia
Ohjaajat	lehtori Satu Aittomäki lehtori Jari Pihlava
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella, mikä on leikin rooli Tammirinteen vastaanottokodin alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa. Tarkoituksena oli tuottaa lisää tietoa lastensuojelussa työskenteleville toimintaterapeuteille ja muille työntekijöille. Toimintaterapiaa ja leikkiä lastensuojelulaitoksessa on tutkittu vähän, joten toiveena on, että muut toimintaterapeutit ja alan opiskelijat voivat hyödyntää opinnäytetyön tietoa ja sitä kautta kehittää omaa työtään. Opinnäytetyön yhteistyökumppaneina toimivat Tammirinteen vastaanottokodin kaksi toimintaterapeuttia.</p> <p>Opinnäytetyössä on perehdytty leikin ja sen kehityksen teorioihin sekä lasten toimintaterapian kirjallisuuteen. Lisäksi leikkimielisyyden malli ja inhimillisen toiminnan malli ovat sopivilta osin ohjanneet opinnäytetyötä. Opinnäytetyö tehtiin laadullisen tutkimuksen periaatteita noudattaen. Käytettyinä tiedonkeruumenetelminä olivat havainnointi kuusikertaisessa leikkiryhmässä ja toimintaterapeuteille tehty teemahaastattelu. Kerätyt aineistot analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti.</p> <p>Tulosten perusteella leikillä on monta roolia Tammirinteen vastaanottokodin alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa. Mahdollisen trauman taso määrittää osaltaan leikkiä. Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa huomio kohdistuu lapsen mielenmaisäiseen maailmaan. Leikkiä käytetään niin välineenä erilaisten taitojen harjoitteluun kuin terapian tavoitteena. Lisäksi leikkiä käytetään myös terapiaan sitouttamisessa ja lapsen motiivinnissa, palkintona sekä arvioinnin kohteena ja välineenä arvioinnille.</p> <p>Toimintaterapiassa leikin mahdollistaminen kehittää lapsen leikkiä. Terapeutin tuki on tärkeä ikätasoisien leikin saavuttamisessa. Lapsen leikkijän roolia tukemalla lapselle mahdollistuu oman leikin kehittäminen. Leikkijän rooli vahvistuu esimerkiksi kokemuksesta, että aikuinen arvostaa lapsen leikkiä. Jatkotutkimusehdotuksiksi nousi kulttuurin vaikutusten tarkastelu lapsen leikissä. Mielenkiintoista olisi myös selvittää vertailututkimuksen kautta, miten ympäristö vaikuttaa leikkiin.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, leikki, leikin rooli

Authors Title Number of Pages Date	Emilia Niemi, Laura Uusi-Jaakkola The Role of Play in Occupational Therapy at Tamminne Reception Home 49 pages + 6 appendices Spring 2014
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructors	Satu Aittomäki, Senior Lecturer Jari Pihlava, Senior Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to examine what kind of role play has in under school-aged children's occupational therapy at Tamminne reception home. The purpose of the thesis was to produce more information to occupational therapists and other employees who work in child welfare services. Occupational therapy and play in child welfare institute has been studied only a little so the aim is that occupational therapists and occupational therapy students can utilize the results of this thesis and improve their own work. The cooperation partners were two occupational therapists at Tamminne reception home.</p> <p>Theory of play, theory of development of play and literature of pediatric occupational therapy constitute the theoretical background of the thesis. Model of Playfulness and Model of Human Occupation have also partly influenced the thesis. The thesis was made using qualitative study methods. As data collection methods were used observation in a play-group which gathered six times and theme interview with the occupational therapists. The data were analyzed complying with data-oriented content analysis principles.</p> <p>The results show that play has many roles in occupational therapy for under school aged children at Tamminne reception home. When a child comes to Tamminne reception home they probably have some kind of trauma that defines their play. At Tamminne reception home's occupational therapy the attention is targeted at child's mind. Play is used as a tool to practice different skills but also as a goal of the therapy. Play is also used as part of committing the child to the therapy, as a motivator and a reward but also as an object of evaluation or a tool for evaluation.</p> <p>Making the play possible at occupational therapy helps to develop child's play. The support of a therapist is an important part of achieving age-related play. By supporting child's role as a player it is possible for the child to improve their own play. The role of player is strengthened e.g. through experience that the therapist appreciates the child's play. As a follow-up research could examine the impact of culture in child's play. It would also be interesting to clarify how environment affects child's play by comparison studies.</p>	
Keywords	child welfare, play, role of play

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lastensuojelu ja leikin häiriintyminen	4
2.1	Lastensuojelun tehtävät	4
2.2	Leikin häiriintyminen	4
3	Leikkivä lapsi	6
3.1	Leikin määritelmä	6
3.2	Alle kouluikäisen lapsen leikin kehitys	7
3.3	Leikin käyttö toimintaterapiassa	9
3.4	Leikkimielisyyden malli ja inhimillisen toiminnan malli	11
3.5	Tutkimuksia leikistä	13
4	Menetelmälliset ratkaisut	16
4.1	Tutkimuksellinen lähestymistapa	16
4.2	Opinnäytetyön eteneminen	16
4.3	Tutkimusjoukon valinta ja kuvaus	17
4.4	Aineiston keruu havainnoinnilla	17
4.5	Havainnointiaineiston sisällönanalyysi	19
4.6	Aineiston keruu teemahaastattelulla	23
4.7	Teemahaastatteluaineiston sisällönanalyysi	24
5	Tulokset ja johtopäätökset	28
5.1	Havainnoinnin tulokset	28
5.2	Teemahaastattelun tulokset	30
5.3	Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset	34
5.3.1	Leikin käyttö	36
5.3.2	Leikin kehityksen tukeminen	38
6	Pohdinta	40
6.1	Lastensuojeluun ja leikkiin perehtyminen	40
6.2	Menetelmät ja tulosten arviointi	41
6.3	Luotettavuus ja eettisyys	44
6.4	Jatkotutkimusehdotukset	45
	Lähteet	47

Liitteet

Liite 1. Tiedote opinnäytetyöstä

Liite 2. Tutkimuslupahakemus

Liite 3. Tiedote huoltajalle leikkiryhmästä

Liite 4. Päätös tutkimuslupahakemuksesta

Liite 5. Havainnointirunko

Liite 6. Teemahaastattelu

1 Johdanto

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat nousseet huimasti 1990-luvun puolenvälin jälkeen. Laitoshuollon asiakasmäärät ovat lähes kaksinkertaistuneet ja suurta kasvua näkyy myös kiireellisten sijoitusten määrässä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012 b.) Valtiotieteiden tohtori Elina Pekkarinen toteaa lastensuojelun tarvitsevan kipeästi ajankoh- taista tietoa ja tutkimusta kasvavien asiakasmäärien ja haastavien ongelmien lisäänty- misen vuoksi (Nuorisotutkimusseura ry. n.d.). Mediassa on paljon keskusteltu siitä, että leikkiminen on vähentynyt ja lapset eivät osaa enää leikkiä. Keskustelua herättää eri- tyisesti lasten lisääntynyt pelikoneiden käyttö. Opinnäytetyössä haluttiinkin ottaa tar- kastelun kohteeksi lasten tärkein toiminta, leikki, ja tuoda toimintaterapiassa tapahtu- vaan leikkiin uutta näkökulmaa yhdistämällä siihen vastaanottokotiympäristö, koska leikkiä ei ole lastensuojelulaitoksessa tutkittu.

Tässä tutkielmatyypisessä opinnäytetyössä on selvitetty, mikä on leikin rooli Tammi- rinteen vastaanottokodin alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa. Opinnäytetyön tarkoituksena on tarjota lisää tietoa lastensuojelussa työskenteleville toimintater- apeuteille ja muille työntekijöille. Alan opiskelijoille ja lasten toimintaterapiasta kiinnostu- neille opinnäytetyö tuottaa tietoa leikin käytöstä lasten toimintaterapiassa. Lisäksi se nostaa esiin lastensuojelun näkökulman, josta vain vähän puhutaan opiskeluaikana. Muut toimintaterapeutit saavat tietoa siitä, millaisena leikin rooli näyttää muussa ympäristössä toteutettavassa toimintaterapiassa, jolloin he voivat hyödyntää tietoa ja kehittää sitä kautta omaa työtään. Lasten huoltajille opinnäytetyön toivotaan antavan tietoa siitä, miksi lasten toimintaterapiassa leikitään, mihin sillä pyritään ja miksi se on lapsen kannalta tärkeää. Huoltaja saa tietoa myös arkipäivän tilanteisiin leikin vaikutuk- sista ja käyttömahdollisuuksista ja voi näin korostaa leikin merkitystä lapsen kehityk- sessä, mistä hyöttyy myös lapsi itse.

Opinnäytetyötä ohjaa yksi laajempi tutkimuskysymys sekä kaksi tarkentavaa tutkimus- kysymystä:

- Mikä on leikin rooli Tammirinteen vastaanottokodin alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa?
 - Miten leikkiä käytetään toimintaterapiassa?
 - Miten toimintaterapialla voidaan tukea leikin kehitystä vastaanottokodis- sa?

Vastauksia tutkimuskysymyksiin haettiin kahdelle Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapeutille tehtävällä teemahaastattelulla. Teemahaastattelun tuloksia konkretisoitiin havainnoinnilla, jolla pyrittiin löytämään vastauksia myös ensimmäiseen tarkentavaan tutkimuskysymykseen. Tarkentavan tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää leikin käyttötarkoitusta vastaanottokodin toimintaterapiassa. Eli sitä, miten leikkiä käytetään, mitä leikillä pyritään toimintaterapiassa saavuttamaan, miten leikki tukee toimintaterapiassa asetettuja tavoitteita ja miten leikillä tuetaan leikin kehitystä vastaanottokodin toimintaterapiassa. Toisella tarkentavalla tutkimuskysymyksellä oli tarkoitus löytää vastauksia siihen, miten leikin kehitystä voidaan vastaanottokodin kontekstissa tukea toimintaterapian keinoin. Havainnoinnista ja teemahaastattelusta saadut tulokset yhdistettiin ja niistä etsittiin yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia, myös kirjallisuuteen verrattuna.

Opinnäytetyössä pyritään selventämään leikin roolia Tammirinteen vastaanottokodissa tapahtuvassa toimintaterapiassa. Tässä opinnäytetyössä leikin rooliin sisältyy leikin käyttötarkoitus eli onko leikki väline jonkin muun taidon opetteluun vai tavoite itsessään. Leikkiä voi myös käyttää palkintona tai sen avulla voi motivoida lasta sitoutumaan terapiaan. (Mulligan 2003: 96; Couch – Deitz – Kanny 1998: 113; Parham 2008: 24–25, 30–31.) Tässä opinnäytetyössä leikin rooliin on katsottu kuuluvan myös leikkivälineet, leikkijän rooli ja sen tukeminen, leikin arvostus sekä leikin ikätasoisien kehityksen tukeminen toimintaterapian avulla.

Opinnäytetyössä leikkiä tarkastellaan vastaanottokodin toimintaterapiatilanteissa. Lasten toimintaterapiassa leikkiä käytetään paljon. Tässä työssä pyritään selvittämään, mitkä ilmiöt nousevat esiin vastaanottokodissa tehtävässä toimintaterapiassa. Ilmiöillä tarkoitetaan sitä, mitä leikillä pyritään saavuttamaan. Pyritäänkö leikin avulla esimerkiksi harjoittamaan tunnetaitoja, tukemaan sosiaalista osallistumista tai ehkä harjoittamaan itse leikkiprosessiin liittyviä taitoja, kuten juonen kehittelyä?

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimivat Tammirinteen vastaanottokoti ja siellä työskentelevät toimintaterapeutti ja erikoistoimintaterapeutti. Tammirinteen vastaanottokoti ottaa vastaan alle 12-vuotiaita huostaan otettuja, kiireellisesti sijoitettuja sekä avoimuuden tukitoimena sijoitettuja lapsia. Jokainen vähintään 30 vuorokaudeksi Tammirinteen vastaanottokotiin sijoitettu lapsi tulee tapaamaan ainakin yhtä erityistyöntekijää, joka voi olla toimintaterapeutti, erikoistoimintaterapeutti tai psykologi. Toimintaterape-

peutti arvioi lapsen kokonaiskehitystä ja selvittää lapsen oman näkemyksen omista taidoistaan, tilanteestaan ja toiveistaan. Toimintaterapiassa lapsella on mahdollisuus kahdenkeskeiseen aikaan aikuisen kanssa ja siten lapsi saa tilaisuuden tuoda esille omia ajatuksiaan ja huoliaan. Sijoituksen jatkuessa pidempään lapsi voi harjoitella erilaisia taitoja toimintaterapeutin kanssa. Erikoistoimintaterapeutti työskentelee ensisijaisesti Tammenterhossa, joka on Tammirinteen vastaanottokodin koko perheen arviointi- ja tukiyksikkö. Erikoistoimintaterapeutti työskentelee vastaanottoperheisiin sijoitettujen lasten (0–3-vuotiaita) ja heidän biologisten vanhempiensa kanssa. Hän vastaa vauvaikäisten toimintaterapiasta sekä varhaisen vuorovaikutuksen arvioinnista, tuesta ja kuntoutuksesta sijoituksen aikana.

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat *lastensuojelu*, *leikki* ja *leikin rooli*. Käsitteiden määrittely on keskeisessä asemassa, jotta lukija ymmärtää, mitä tässä opinnäytetyössä kullakin käytetyllä käsitteellä tarkoitetaan. Lastensuojelu valikoitui keskeiseksi käsitteeksi, koska on tärkeää ymmärtää, millaisia tehtäviä lastensuojelulla on, ja että vastaanottokodit ovat vain osa sitä. Leikkiä on vaikea määritellä yhdellä ainoalla tavalla, mutta tärkeää on huomata, että opinnäytetyössä leikkiä tarkastellaan toimintaterapian näkökulmasta. Leikin rooli on määritelty koskemaan juuri tätä opinnäytetyötä.

Raportin alussa on paneuduttu lastensuojeluun ja leikin teoreettisiin näkökulmiin huomioiden sekä lapsen normaalikehitys että lasten toimintaterapian kirjallisuus. Seuraavaksi on esitetty aineiston keruu ja analyysi sekä lopuksi tulokset ja johtopäätökset.

2 Lastensuojelu ja leikin häiriintyminen

2.1 Lastensuojelun tehtävät

Lastensuojelun tehtäviin kuuluu lasten hyvinvoinnin edistäminen ja ongelmien ehkäiseminen monilla yhteiskunnallisilla toimilla. Lastensuojelun kolme perustehtävää ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelun perusta on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007 § 1). Ennaltaehkäisevän lastensuojelun tehtävänä on edistää ja turvata lapsen kasvua sekä kehitystä ja hyvinvointia. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua tehdään muun muassa neuvoloissa ja päivähoitossa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012 a.) Ensisijaisesti pyritään mahdollistamaan lapsen asuminen kotona ja lapsen sekä perheen tukeminen lastensuojelun avohuollon tukitoimin. Tilanteissa, joissa avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia tai riittäviä ja joissa kasvuympäristö tai lapsi itse satuttaa itseään, tehdään huostaanottopäätös. Se on kuitenkin aina tarkoin harkittu ja tehdään vain, jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukainen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.)

Vastaanottokodit ovat osa lastensuojelua. Niillä tarkoitetaan yksiköitä, joiden tehtävänä on selvittää ja arvioida lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen sekä hänen perheensä elämäntilannetta. Yleensä korkeintaan puoli vuotta kestävä sijoituksen aikana tehdään arvio lapsen turvallisesta ja tarpeiden mukaisesta hoidosta sekä missä huollon tulisi tapahtua. Vastaanottokodissa tehdään myös tarvittavaa kriisityötä lasten ja tämän läheisten kanssa. Lapsen vanhempia tuetaan omien ongelmiansa tunnistamisessa ja tuen vastaanottamisessa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012 c.)

2.2 Leikin häiriintyminen

Leikki häiriintyy herkästi pahoinpitelevässä tai laiminlyövässä ympäristössä. Lapset, jotka ovat toistuvasti tulleet kaltoinkohdeksi, eivät kykene normaaliin leikkiin tai ottamaan osaa uusiin leikkitalanteisiin. Cooperin (2001) tutkimus ”The impact of intra-

familial child abuse and neglect on preschool children's play" osoittaa, että kaltoinkohdeltujen 3–6-vuotiaiden lasten kehitykselliset leikki-aidot ovat alhaisemmat Preschool Play Scale -testillä mitattuna kuin niiden lasten, jotka ovat kasvaneet suotuisassa kasvuympäristössä. On myös havaittu, että kaltoinkohdeltujen lasten leikki on jäänyt varhaisemmalle kehitystasolle, leikki on ponnetonta ja he tylsistyvät ja turhautuvat nopeammin leikkiin. Lapsi ei kykene kontrolloimaan käytöstään yhteisleikissä ja hänen käyttöksensä saattaa olla aggressiivista ja muita häiritsevää. (Cooper 2009: 37–40.)

Sijoitusvaiheessa lapsi tai nuori on ristiriitaisessa tilanteessa monella tavoin. Loputon lojaalius ja solidaarisuus vanhempiaan kohtaan haittaavat valintojen ja päätösten tekemistä. Lapsen kehittämien voimakkaiden puolustautumis- ja selviytymistapojen oikea tulkinta ja ymmärtäminen ovat välttämätöntä. Usein lapsi tuo hätäänsä ilmi puhumisen sijaan toiminnan kautta ja käyttäytymisen tasolla tavalla, jota ympäristön voi olla vaikea kestää. Syyllisyys tapahtuneesta painaa usein lapsen mieltä. Turvattomissa oloissa eläneiden lasten maailmankuva on hyvin pelottava ja vääristynyt. (Häkkinen 1999: 105–108.) Lapsille, jotka ovat kokeneet vakavaa kaltoinkohtelua, on kehittynyt puutteellinen tai vääristynyt tapa tulkita aikuisten aikomuksia ja uskomuksia (Ryan 2009: 189). Koska lasten on vaikea luottaa aikuisiin, vuorovaikutussuhteen luominen on joskus hyvin vaikeaa (Häkkinen 1999: 108).

Vapaan leikin käyttö terapiassa tuo hyviä tuloksia edellä mainittujen lasten kanssa, koska se antaa lapselle mahdollisuuden toimia hänen sen hetkisen kehitystasonsa mukaisesti. Käytettäessä leikkiin perustuvaa terapiaa on tärkeää, että terapeutti ei oleta lapsen kykenevän leikissä sanattomien vilpittömien ja läpinäkyvienkään viestien riittävään tulkitsemiseen. Terapeutin on sanoitettava leikin aikana tunteita ja ajatuksia, jotta lapsi oppii normaalia viestintää. (Ryan 2009: 188–189.) Leikille tyypillisiä määreitä ovat hauskuus ja nautittavuus. Leikkiä voi esiintyä myös kokonaan ilman edellä mainittuja ominaisuuksia. Tällöin leikillä on jokin toinen tarkoitus. Leikin kautta voi esimerkiksi työstää ristiriitoja tai koettuja traumoja. (Royeen 1997: 2.)

3 Leikkivä lapsi

3.1 Leikin määritelmä

Lapset viettävät suurimman osan ajastaan leikkimällä. Leikkiä on pyritty määrittämään jo pitkään, mutta yhtä yhtenäistä leikin määritelmää ei ole olemassa. Leikille useissa teorioissa nimettyjä tyypillisiä piirteitä ovat hauskuus, vapaaehtoisuus, lapsijohtoisuus ja vapaus säännöistä. Lisäksi leikki sisältää osallistumista, tekemistä ja mielikuvituksen käyttöä. Leikki on sisäisesti motivoitunutta ja prosessi on tärkeämpi kuin lopputulos. (Mulligan 2003: 96–98.) Opinnäytetyössä leikkiä käsitellään oleellisena osana lasten toimintaterapiaa. Leikki nähdään sekä toimintana että ilmiönä, johon vastaanottokoti ympäristönä tuo oman ulottuvuutensa.

Leikki on lapsen tärkein toiminta ja verrattavissa aikuisen työhön tai uraan. Vaikka leikkiä pidetään usein itsestään selvänä ja leikin tunnistaminen on usein helppoa, leikin määritelmä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. (Parham 2008: 3.) Leikkiä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Yksi tapa on tarkastella leikkiä kriteeriperusteisesta näkökulmasta, jossa leikki on sisäisesti motivoitunutta, vapaa realiteeteista ja sisäisesti kontrolloitua. Kehityksellisessä näkökulmassa leikki nähdään suoriutumisen osatekijöinä kuten sensomotorisena, sosiaalisena, kognitiivisena ja emotionaalisena. Sensorisen integraation viitekehyksestä tarkasteltuna leikin kokemukseen sisältyy taktiillinen, vestibulaarinen ja proprioseptiivinen aistikokemus. (Royeen 1997: 2–3.)

Leikki ilmiönä on kiinnostanut tutkijoita jo pitkään, ja sen tutkimiseen sekä ymmärtämiseen on käytetty paljon resursseja (Burke 1998: 189). Tutkittaessa leikkiä voidaan päätyä todella lähelle määritelmää elämän merkityksestä. Elämän merkitys yhdistettynä leikin nautittavuuteen tulisi olla osana jokaisen näkemystä terveydestä ja hyvinvoinnista. (Royeen 1997: 7, 10.) Kirjallisuudessa leikki on kuvattu merkitykselliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi toiminnaksi, jonka kautta tapahtuu niin sosiaalista, kognitiivista kuin fyysistä oppimista (Burke 1998: 189). Tutkijat ovat määrittäneet leikille tiettyjä tunnuspiirteitä, kuten sisäsyntyinen motivaatio, vapaaehtoisuus, hauskuus ja nautittavuus sekä luovuus ja mielikuvituksellisuus. Luokitellaanko tällöin esimerkiksi sääntöpelit leikeiksi? Englannin kielessä määritelmää vaikeuttaa se, että sanaa ”play” käytetään myös merkityksessä pelata ja soittaa. Kaikki sääntöpelit ja urheilulajit eivät täytä leikille ominaisia piirteitä. (Parham 2008: 3–4.)

Leikille tyypillisistä ominaisuuksista sisäinen motivaatio on hyväksytty yhdeksi leikin piirteeksi useimmissa teorioissa ja tutkimuksissa. Sisäinen motivaatio tarkoittaa sitä, että motivaatio ja halu leikkiä ovat sisäsyntyisiä. Leikki itsessään saa leikkijän leikkimään, ei esimerkiksi ulkopuolinen palkinto. Kun leikki on sisäsyntyisesti motivoitunutta, sen tavoitteena on leikki itsessään, ja tällöin leikki, eli prosessi, on tärkeämpi kuin siitä seuraava lopputulos. (Parham 2008: 5.) Esimerkiksi kotileikissä ei ole sovittua päämäärää leikin päättymiselle, leikkiä leikitään ja leikki voi muuttua leikin edetessä. Parhamin (2008) mukaan se, että leikki voi muuttua sen edetessä, tekee leikistä spontaania, mikä on myös yksi leikin määreistä. Leikki on kokemuksellista toimintaa, ja se mikä toiselle on leikkiä, voi toiselle tarkoittaa työtä ja pakkoa. Tämä tekee leikin määrittämisestä entistäkin hankalampaa. Nämä kokemukselliset erot ovat yhteydessä aikaan ja paikkaan sekä yksilön historiaan ja kulttuuriin, jossa yksilö elää. (Parham 2008: 5–6.)

3.2 Alle kouluikäisen lapsen leikin kehitys

Leikki opettaa lapselle elämää. Sen kautta lapsi oppii sellaisia asioita itsestään, muista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta, joita ei voi muuten opettaa. Lapsi oppii leikin avulla yhteiskunnan arvoja, odotuksia ja asioiden merkityksiä. Samalla hän kuitenkin kokee ja ymmärtää asioita yksilöllisellä tavallaan ja muodostaa näin identiteettiään. Leikin kautta kerääntyvä ymmärrys ihmisistä, heidän välisistä suhteistaan ja kommunikaatiosta on tärkeä perusta aikuisen ihmisen sosiaaliselle elämälle. (Knox 2005: 571.) Nykyiset leikin teoriat painottavat leikin merkitystä ja vaikutusta lapsen kehitykseen sekä kulttuurin oppimiseen. Leikki on vakavasti otettavaa ja tarkoituksellista toimintaa, joka kuvastaa ihmisen tunteisiin liittyviä sekä mielen sisäisiä kokemuksia. Leikin kautta kehittyvät sosiaaliset, kognitiiviset ja kielelliset taidot, sensorinen integraatio sekä karkea- ja hienomotoriikka. Leikkiessään lapsi löytää mielenkiinnonkohteita, jotka vaikuttavat valintoihin niin vapaa-ajalla kuin myöhemmin työelämässä. (Knox 2005: 273–275.)

Ensimmäisen ja toisen elinvuoden aikana lapsen leikki on tutkivaa ja sosiaalista. Tutkivaa leikkiä kutsutaan myös sensomotoriseksi leikiksi. Siinä lapsi tutkii esineitä ja asioita koskettamalla niitä sekä laittamalla niitä esimerkiksi suuhun. Lapsi nauttii lelun tuottamasta sensorisesta kokemuksesta: näkemisestä, kuulemisesta ja tuntemisesta sekä pitelemisestä. (Mulligan 2003: 98.) Sosiaalinen leikki ilmenee lapsen ja vanhemman välisenä vuorovaikutuksena, jolloin lapsi esimerkiksi kokeilee vanhempansa hiuksia ja

naamaa käsillään. Tutkiva leikki tapahtuu useimmiten vanhemman sylissä tai tämän ollessa lähetyvillä. Tässä iässä lapsi oppii siis kurottamaan ja tarttumaan esineisiin, viemään lelun suuhun, siirtämään esinettä kädestä toiseen, heiluttamaan lelua ilmassa sekä lyömään esineitä yhteen saadakseen niistä kuulumaan ääntä. Vuoden ikäisenä lapsi istuu jo itsenäisesti, seisoo tukea vasten, kävelee käsistä kiinni pitämällä ja leikkii tuetusti. Myös lapsen kognitiiviset taidot kehittyvät ja lapsi kykenee jo tunnistamaan oman nimensä sekä perheenjäsentensä nimen, kuuntelemaan ja katsomaan kuvia kirjasta. (Case-Smith 2005: 96–98.) Lapsi pyrkii matkimaan yksinkertaisia eleitä ja ilmeitä sekä on erityisen riippuvainen äidistään. Vuoden iässä lapsi kykenee myös jo lyhyisiin leikkihetkiin toisten lasten kanssa. Tämän ikäinen lapsi alkaa käyttää leluja niiden käyttötarkoituksen mukaisesti ja erilaiset äänekkäät ja toiminnalliset lelut kiinnostavat lasta. (Mulligan 2003: 101.)

Kaksivuotias lapsi oppii yhä enenevässä määrin ymmärtämään esineiden tarkoituksia ja käyttämään niitä tarkoituksenmukaisesti. Tämä vaihe on alkua myöhemmin alkaville kuvittelu- ja mielikuvitusleikeille. Kaksivuotiaan leikki ei kohdistu enää lapseen itseensä, vaan esineet, joita leikissä käytetään, muistuttavat oikean elämän esineitä ja asioita. Esimerkiksi lapsi laittaa nukan leikkisänkyyn ja peittelee sen. Kahden vuoden iässä leikistä tulee keskeinen toiminta lapsen elämässä, sillä lapsen keskittymiskyky paranee ja hän kykenee yhdistelemään useita toimintoja leikissään. Mielikuvitusleikki ja symbolinen leikki tarjoaa lapselle ensimmäisen mahdollisuuden harjoitella elämässä tarvittavia taitoja. Kaksivuotias kykenee rinnakkaisleikkiin muiden lasten kanssa ja ryhtyy imitoimaan vanhempiaan ja kavereitaan leikeissään. (Case-Smith 2005: 97–99.)

Kaksivuotias leikkii paljon karkeamotorisia leikkejä ja oppiessaan kävelemään ja juoksemaan hän tekee niin usein. Kiipeäminen ja esimerkiksi työntettävät autot ja karrut ovat lapselle mieleisiä. (Mulligan 2003: 101.) Myös hienomotoriikka kehittyy ja tämän ikäinen kykenee jo kokoamaan 4–5 palan palapelin sekä pitämään värikynää kädessä ja piirtämään yksinkertaisia kuvioita, kuten ympyröitä. Lapsi käyttää leikkiessään kahta kättä ja kykenee esimerkiksi kääntämään kirjan sivua. Kaksivuotias kävelee ja istuu sekä leikkii seisaalleen. Tämän ikäinen lapsi nauraa, jos joku muu tekee jotain hassua. (Case-Smith 2005: 97–98.)

2-5-vuotiaiden lasten leikkiä hallitsee kolme leikkityyppiä: symbolinen leikki, rakentelu-leikki sekä painileikit tai fyysiset leikit. Lapsen leikistä tulee tässä ikävaiheessa yksityiskohtaisempaa ja huolitellumpaa sekä sosiaalisempaa. Lapsi kohdistaa leikkiään

enemmän kavereihinsa ja opettelee jakamista. (Case-Smith 2005: 104–105.) Kahden ikävuoden jälkeen lapsen kieli kehittyy ja leikkiessään lapsi puhuu itsekseen. Leikeissä esiintyy laajasti erilaisia tunteita. (Mulligan 2003: 102.) Kuvitteluleikki muuttuu 3–4-vuoden iässä abstraktimmaksi, sillä lapsi oppii käyttämään esineitä joinakin muina kuin ne ovat, esimerkiksi kynä voi olla lapsen leikissä hevonen. Lapsi alkaa kehittää leikkeihinsä juonia, jotka pohjautuvat usein todelliseen elämään, esimerkiksi kotileikin rooleissa esiintyy usein aikuisten rooleja. Leikkiessään pienissä ryhmissä lapset kykenevät vaihtamaan helposti uuteen leikkiin yhden lapsen ehdotuksesta. (Case-Smith 2005: 105–106.) 3–5-vuotias lapsi ajaa pyörällä apupyörien tukemana ja kykenee osallistumaan erilaisiin urheilumuotoihin, kuten uimiseen ja hiihtämiseen. Tämän ikäinen lapsi saattaa osoittaa enemmän kiinnostusta televisioita ja videopelejä kohtaan. (Mulligan 2003: 102–103.)

Viisivuotiaan lapsen leikkejä hallitsee pienissä ryhmissä leikittävä sosiaalinen kuvitteluleikki. Kuvitteluleikin kautta lapsen luovuus, ongelmanratkaisukyky ja toisen ihmisen näkökulman huomioonottaminen kehittyvät. Rakenteluleikit alkavat palapeleistä ja pallikkarakentelusta. Viisivuotias kykenee jo rakentamaan kolmiulotteisen rakennelman. Rakentelun kautta lapsi oppii avaruudellista hahmottamista sekä esineiden välisiä suhteita. Rakenteluleikit luovat pohjaa myös koulussa tarvittaville akateemisille taidoille. (Case-Smith 2005: 105–106.) 5–6-vuotias lapsi oppii noudattamaan sääntöjä ja nauttii esimerkiksi lautapeliin pelaamisesta. Yksittäiset taidot kuten luistelu ja pyörällä ajaminen kehittyvät tässä iässä. Sosiaalinen osallistuminen ja yhteisleikki ovat lapselle tärkeitä ja lapsi pyrkii leikissä saavuttamaan yhteisiä tavoitteita. Samalla lapsen ymmärrys yhteistyöstä ja kilpailusta lisääntyy. Kaverisuhteista tulee yhä tärkeämpi osa lapsen elämää. (Mulligan 2003: 103.) Lapsi nauttii erilaisista pallopeleistä sekä fyysisistä leikeistä. Lapsi oppii ymmärtämään toisen ihmisen tunteita. (Case-Smith 2005: 106.)

3.3 Leikin käyttö toimintaterapiassa

Leikki on ollut osana lasten toimintaterapiaa jo 1900-luvun alkuaikoina, jolloin leluja käytettiin edistämään lapsen parantumista esimerkiksi sairaalaympäristössä. 1900-luvun puolivälin paikkeilla ajattelumaailmassa tapahtui muutos. Leikkiä ei enää pidettykään tärkeänä osana lapsen kuntoutusta, vaan silloin mekaaninen harjoittelu ja motoriset taidot korostuivat enemmän. 1970-luvulla leikin merkityksen lähempi tarkastelu kuitenkin osoitti leikin olevan toimintana lapselle äärimmäisen tärkeää ja tätä kautta myös

ensisijainen tarkastelun kohde lasten toimintaterapiassa. (Morrison – Metzger 2001: 528–529.)

Ammatin varhaisina aikoina puhuttiin työn, leikin, levon ja unen tasapainosta. Leikki oli todella näkyvä osa toimintaterapiaa, etenkin lasten kanssa työskenneltäessä. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että toimintaterapeuttia saatettiin kutsua ”leikkittäjäksi”. Sitten leikin merkitystä ja terapeuttisuutta on alettu tutkia. Tällainen toiminnan tutkiminen teki toimintaterapiasta tieteellisempää ja uskottavampaa. Tieteellistymisen myötä ”leikkittäjä”-nimitys katosi ja toimintaterapia sekä sitä myötä myös leikki alettiin nähdä tieteellisemmästä näkökulmasta. (Parham 2008: 18–20.) Yhä tänä päivänä leikin tarkastelu ja sen käyttäminen toimintaterapiassa tavoitteiden saavuttamiseksi on keskeinen osa lasten toimintaterapiaa.

Leikkiä pidetään merkittävänä toimintaterapissa, sillä se valmistaa lasta tulevaan kouluuraan ja myöhemmin aikuisen rooliin (Parham 2008: 24). Lasten toimintaterapiainterventio sisältää paljon toimintoja, jotka täyttävät leikkimielisyyden kriteerit, sillä leikki on lapselle tärkeä ja merkittävä toiminta. Leikkiessään lapsi on aktiivinen, tavoitesuuntautunut ja sisäisesti motivoitunut. Lisäksi leikin aikana lapsen on mahdollista ilmaista sisäistä kontrollikykyään. (Case-Smith – Richardson – Schultz-Krohn 2005: 10.) Lasten toimintaterapiassa toimintaterapeutin tehtävä on tukea lapsen normaalia kehitystä tai auttaa lasta saavuttamaan kehityksessä ikäoverinsa. Lasten kanssa työskennellessä perhe on tärkeässä roolissa terapiaprosessissa. Suoraan lapseen kohdistuvan terapian lisäksi terapeutti usein kouluttaa myös vanhempia. (Hussey – Sabonis-Chafee – O’Brien 2007: 136–137.)

Leikki on lasten toimintaterapiassa tärkeä työkalu, sillä leikin kautta lapsen motoriset, kognitiiviset, sosiaaliset, psykososiaaliset ja kielelliset taidot kehittyvät. Toimintaterapiassa voidaan tähdätä leikin kehitykseen tai käyttää leikkiä välineenä tavoitteiden saavuttamiseen. Kouluikäisten lasten on kyettävä selviytymään koulun heille asettamista vaatimuksista, jolloin toimintaterapeutin tehtävänä voi olla tukea lapsen selviytymistä luokkatyöskentelyssä, kuten pulpetissa aloillaan istumisessa tai kirjoittamisessa. Kouluikäisen lapsen toimintaterapeutin on tärkeää tehdä yhteistyötä myös oppilaan opettajan kanssa. (Hussey ym. 2007: 141–142.)

Toimintaterapeutit eivät ole kiinnostuneita leikistä ainoastaan toimintana, vaan myös hyvinvoinnin ja terveyden mittarina. Kyky aloittaa, osallistua, pitää yllä ja nauttia leikistä

on tärkeä henkisen, fyysisen ja sosiaalisen terveyden mittari. (Royeen 1997: 1.) Lasten toimintaterapiassa voidaan leikin avulla harjoitella tiettyjä taitoja, asettaa tavoitteita tai motivoida lasta osallistumaan terapeutiseen toimintaan. Leikki voi myös olla intervention tavoite, jolloin intervention avulla pyritään vaikuttamaan itse leikkiin. (Parham 2008: 30–31.) Toimintaterapeuteilla on myös paljon leikin arviointivälineitä. Toimintaterapeutti voi arvioida leikkiä havainnoinnin ja/tai lapsen ja hänen huoltajiensa haastattelun kautta. Arviointi on prosessi, jonka kautta toimintaterapeutti kerää tarpeellista tietoa lapsesta, leikistä sekä tämän taidoista. Arviointista saadun tiedon perusteella toimintaterapeutti suunnittelee ja toteuttaa toimintaterapiaintervention. (Bryze 2008: 43–44.)

Intervention alussa leikin vaatimukset vastaavat lapsen sen hetkisiä taitoja, jonka jälkeen terapeutti ohjaa leikkiä niin, että se muuttuu lapselle haastavammaksi. Toimintaterapeutti porrastaa toimintaa keskittymään tiettyihin taitoihin. Joskus toimintaterapeutin tulee myös muokata toimintaa, jotta lapsen on mahdollista suoriutua siitä ja saada onnistumisen kokemus. Terapeutti tukee lapsen suoriutumista mallintamalla ja antamalla vihjeitä sekä fyysisellä tuella ja kannustamalla. Intervention tarkoituksena on parantaa lapsen suoriutumista jokapäiväisistä toiminnoista sekä osallistumista erilaisissa ympäristöissä. Intervention sisältää neljä päämäärää, joita ovat toiminnallisen suoriutumisen kehittäminen, toimintojen mukauttaminen tai apuvälineiden tarjoaminen, ympäristön muokkaaminen ja lapsen suoriutumisen tukeminen sekä ongelmien ennaltaehkäisy koulutuksen avulla. (Case-Smith ym. 2005: 10–11.)

Toimintaterapiassa toimintaa käytetään usein välineenä saavuttaa tiettyjä taitoja lapsen toiminnallisen suoriutumisen parantamiseksi. Toiminta on lapselle merkityksellistä, jolloin se motivoi lasta osallistumaan. Toiminnan ohella opitut taidot pitää integroida myös osaksi lapsen arkea ja jokapäiväistä toimintaa. Lapsi kykenee sisäistämään toimintoja paremmin, jos niillä on selkeä tarkoitus ja merkitys. (Case-Smith ym. 2005: 10–11.)

3.4 Leikkimielisyyden malli ja inhimillisen toiminnan malli

Tarkasteltaessa leikin roolia kehikseksi ei löytynyt yhtä ainoaa toimintaterapian mallia, joka olisi antanut vastauksia oikeasta näkökulmasta. Leikin teorioiden, normaalikehityksen sekä lasten toimintaterapiakirjallisuuden lisäksi työssä käytettiin osia kahdesta toimintaterapian mallista, Anita Bundyn leikkimielisyyden mallista ja Gary Kielhofnerin inhimillisen toiminnan mallista. Leikkimielisyyden mallin osa-alueet nousivat esiin havainnointirungon suunnittelussa ja havainnoinnista saaduissa tuloksissa. Inhimillisen

toiminnan mallin osa-alueista roolit olivat osana teemahaastattelun runkoa ja ympäristö osa-alueen kautta peilattiin ympäristön vaikutusta toimintaan.

Leikkimielisyyden malli rakentuu neljästä elementistä: 1) leikki on sisäisesti motivoitunut, 2) lapsi kontrolloi leikkiään, 3) leikki sisältää vapauden irrottautua realiteeteista ja 4) leikin kehystäminen. Leikin ollessa sisäisesti motivoitunutta lapsi leikkii leikkiä, koska haluaa sitä leikkiä. Leikkiprosessi on tärkeämpi kuin lopputulos. Lapsen sisäinen motivaatio leikkiin vaihtelee. Leikki voi esimerkiksi olla sosiaalisesti tyydyttävää tai siitä saa mukavia kokemuksia. Sisäistä motivaatiota laskee, jos leikistä puuttuu yllätyksellisyys ja se on ennakoitavissa olevaa. (Skard – Bundy 2008: 71–73.)

Sisäinen kontrolli tarkoittaa, että leikkijät ovat vastuussa omista teoistaan. Leikkijät päättävät muun muassa leikitovereistaan, mitä leikitään sekä siitä, milloin ja miten leikki päättyy. Pelit, joissa on säännöt, rajoittavat sisäistä kontrollia, sillä ne ohjaavat tekemistä. Vapaus irrottautua realiteeteista tarkoittaa lapsen mahdollisuutta valita, kuinka lähellä todellisuutta leikki on. Myös rajojen venyttäminen ja huumori on realiteeteista irrottautumista. Huumorin varjolla voidaan teeskennellä asioita, jotka eivät muuten olisi sallittuja. Leikin kehystäminen on malliin myöhemmin lisätty elementti. Leikki muodostaa puitteet, kehyksen, joka viestittää leikkijöille, kuinka heidän tulee olla vuorovaikutuksessa. Ollakseen hyvä leikissä, lapsen täytyy osata sekä antaa että ottaa vastaan vihjeitä. Vihjeiden antaminen ja lukeminen on erilaista eri kulttuureissa. (Skard – Bundy 2008: 72–73.)

Inhimillisen toiminnan mallin mukaan ihminen hahmottuu kolmen toisiinsa liittyvän osatekijän kautta: tahdon, totumuksen ja suorituskyvyn. Tottumus kuvaa tapojamme toimia tutussa ajallisessa, fyysisessä ja sosiaalisessa kontekstissa. Tottumus muotoutuu tapojen ja sisäistettyjen roolien kautta. Tavat ovat taipumusta tehdä asioita tietyllä tavalla, ja ne ovat muotoutuneet toistojen kautta. Sosiaalinen ympäristö omaksutaan roolien kautta. Rooliin kuuluva tyypillinen ajattelutapa ja siihen kuuluvat toiminnot tulevat osaksi sosiaalista statusta tai identiteettiä. Ihmisillä on useita rooleja, jotka vaihtelevat tilanteen mukaan. (Kielhofner 2008: 12–18.) Opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita siitä, miten toimintaterapialla voidaan vaikuttaa lapsen kokemukseen omasta itsestään leikkijänä ja tukea leikkijän roolia.

Inhimillisen toiminnan mallin teorian mukaan ympäristö vaikuttaa kaikkiin toimintoihin. Kaikki toiminnot tapahtuvat monitahoisessa ympäristössä, jonka fyysisen ja sosiokult-

tuurisen kontekstin kautta toiminta saa merkityksensä. Ympäristöön kuuluu tilat, esineet, sosiaaliset ryhmät ja ympäristön tarjoamat toiminnan muodot, joiden tekemistä ympäristössä olevilta ihmisiltä odotetaan tai vaaditaan. Ympäristön vaikutus yksilön toimintaan riippuu ympäristön ja yksilön välisestä vuorovaikutuksesta; arvojen, mielenkiinnonkohteiden, henkilökohtaisen vaikuttamisen, roolien, tapojen ja suorituskyvyn kohtaamisesta ympäristön kanssa. (Kielhofner 2008: 21.) Inhimillisen toiminnan mallin ympäristö-käsite auttaa hahmottamaan vastaanottokotiympäristön mukanaan tuomia piirteitä suhteessa siellä tehtävään toimintaterapiaan. Tammirinteen vastaanottokodissa lapset eivät ole kotonaan, vaan se on paikka, jossa lapset asuvat yhdessä muiden lasten kanssa. Ympäristö on heille vieras ja tämän lisäksi lapsen aikaisemmat olosuhteet vaikuttavat yksilöllisesti siihen, miten lapsi sopeutuu tilanteeseen.

3.5 Tutkimuksia leikistä

Tutustuttaessa aiempiin tutkimuksiin kävi ilmi, että suoraan tähän aiheeseen liittyviä tutkimusartikkeleita ei ollut saatavilla. Tutkimuksia lastensuojelun ja toimintaterapian yhdistämisestä löytyi vain vähän. Hakusanat "child welfare" ja "child protective services" yhdistettynä "occupational therapy" -hakusanaan eivät tuottaneet tulosta, sillä muualla maailmassa lastensuojelujärjestelmä toimii eri tavalla kuin Suomessa. Näin ollen hakua laajennettiin koskemaan leikkiä toimintaterapiassa sekä leikin käyttöä ja sen vaikutuksia. Hakuun otettiin mukaan myös artikkeleita, jotka koskivat esimerkiksi lasten kokemaa kaltoinkohtelua. Valitut artikkelit pyrittiin kohdentamaan niin, että ne huomioisivat kokonaisuudessaan tutkittavan aiheen.

Sylvia Rodger ja Jenny Ziviani ovat artikkelissaan "Play-based Occupational Therapy" tehneet kirjallisuuskatsauksen, jonka tarkoituksena on selvittää, miten toimintaterapeutit näkevät leikin, suhtautuvat siihen ja miten he käyttävät leikkiä interventioissa. Artikkelissa todetaan, että leikki on sisäisesti motivoitunutta, sisäisesti ohjattua ja vapaa realiteeteista. Leikissä tärkeämpää on itse prosessi kuin lopputulos. Toimintaterapiassa leikki nähdään lapsen pääasiallisena toimintana. Toimintaterapeutti tarkastelee leikissä yksilöä, ympäristöä ja leikkiä itsessään. Artikkelin mukaan leikkiä voidaan käyttää toimintaterapiassa niin tavoitteena kuin välineenä jonkin taidon oppimiseen. Leikkiä voidaan käyttää myös lapsen motivoinnissa ja lapsen huomion saamisessa sekä arvioinnin välineenä. Artikkelissa esitellään leikki-malli, jossa leikki nähdään toimintana. Mallin osa-alueet ovat kehitykselliset taidot, leikkitaidot, sosiaalinen leikki, sisäinen kontrolli ja motivaatio, vapaus realiteeteista sekä lapsen ympäristö. Artikkelissa on

koottu toimintaterapiassa käytettäviä arviointivälineitä ja lähestymistapoja, joiden lähtökohtana on leikki, esimerkiksi Test of Playfulness ja NDT-viitekehys (neurodevelopmental treatment). Artikkelin mukaan ensisijaisesti käytetty keino oppimisen tukemiseksi on lapsilähtöinen, lapsijohtoinen ja leikki on terapeutin tukemaa. Lisäksi leikissä käytetään ikätason mukaisia välineitä ja menetelmiä sekä huomioidaan lapsen yksilöllinen kehitys. (Rodger – Ziviani 1999: 337–361.)

Kari J. Couch, Jean C. Deitz ja Elizabeth M. Kanny ovat selvittäneet artikkelissa ”The Role of Play in Pediatric Occupational Therapy”, miten leikkiä käytetään esikouluikäisten lasten toimintaterapiassa. 224 lasten toimintaterapeuttia osallistui kyselyyn, jossa pyydettiin kertomaan, miten he käyttävät leikkiä työssään, mitä he tietävät leikin arviointivälineistä ja miten he arviointivälineitä käyttävät sekä mahdolliset leikin käyttöä rajoittavat tekijät. Vastaajien mukaan leikki oli tärkeä tekijä lapsen terapiaan motivoivoin kannalta ja leikkiä käytettiin terapian välineenä. Harva kuitenkin arvioi leikkiä tai muodosti leikkiä koskevia tavoitteita. Tulosten mukaan toimintaterapeuttien koulutuksessa tulisi enemmän painottaa leikin käyttöä toimintaterapiassa ja tietämystä leikin arvioinnista lisätä. Leikin käyttöä ja vaikutuksia toimintaterapiassa tulisi tutkia enemmän. (Couch ym.1998: 111.)

Artikkelissa ”The impact of child abuse on children’s play: A conceptual model” on selvitetty kaltoinkohtelun vaikutuksia lapsen leikkiin ja tarkasteltu asiaa leikin viitekehysten näkökulmasta. Tutkimusta aiheesta on tehty tähän mennessä vähän, ja kyseisen artikkelin tarkoituksena on korostaa tarvetta toimintaterapialle, joka leikin kautta antaa emotionaalista ja kehityksellistä tukea kaltoinkohdellulle lapselle. Leikin merkitys ja tärkeys lapsen kehitykselle tunnetaan laajalti. Kun lapsi tuntee olevansa kotona turvassa, hän kehittää tärkeitä taitoja leikin kautta ja on kiinnostunut leikkimisestä. Kaltoinkohtelu vaarantaa tämän normaalin kehityksen. Toimintaterapeutit näkevät yhä enemmän lapsia, jotka ovat tulleet hyväksikäytetyiksi tai muuten kaltoinkohdelluiksi. (Cooper 2000: 259–260.)

Rowena Scalettin artikkelissa ”Regaining childhood: A case study” on esitetty tapaus-tutkimus, jossa käytettiin leikkiä terapeuttisena välineenä perheväkivallan vaikutusten sovittelussa osaksi itsen kehitystä (Scaletti 2005: 82). Vapaan leikin kautta lapset voivat luoda maailman, jota he pystyvät hallitsemaan ja kontrolloimaan symbolein ja metaforin. Lapsen käytös heijastaa hänen tarvitsemaansa turvallisuuden tunnetta. Leikin kautta kuusivuotias ”Grace” sai mahdollisuuden käsitellä vanhempiansa riitojen aiheut-

tamaa pelkoa ja tunnetta siitä, että hän on pikkuveljensä kanssa niihin syyllinen. Terapian edetessä hänen minäkäsityksensä ja itsetuntonsa muuttuivat ja hän koki, ettei hänen tarvitse olla vastuussa tilanteista tai kantaa huolta asioista, jotka aikuiset voivat hoitaa. (Scaletti 2005: 86–88.)

David Whitebread, Penny Coltman, Helen Jameson ja Rachel Lander kirjoittavat tutkimusartikkelissaan “Play, cognition and self-regulation: What exactly are children learning when they learn through play?” siitä, miten kolmen eri tutkimuksen kautta saatu tieto vahvistaa leikin osuutta lapsen taitojen kehittymiseen. Artikkelissa on käsitelty yhtä havainnointitutkimusta ja kahta kokemukseen pohjaavaa tutkimusta aiheesta. Tutkimusten mukaan leikki, erityisesti kuvittelu- ja symbolinen leikki (joko muiden lapsien tai esineiden kanssa), tukee lapsen metakognitiivisten ja itsesäätelyyn liittyvien taitojen kehitystä. Metakognition ja itsesäätelyn kehitys ovat elintärkeitä akateemisten taitojen, ongelmanratkaisukyvyyn ja luovuuden kehityksen kannalta. (Whitebread – Coltman – Jameson – Lander 2009: 40.)

4 Menetelmälliset ratkaisut

4.1 Tutkimuksellinen lähestymistapa

Opinnäytetyö on luonteeltaan laadullinen. Laadullisen tutkimuksen päämääränä on ymmärtää, kuvailla ja tulkita yksilöiden, ryhmien ja kulttuurien ilmiöitä. Yleensä laadullisen tutkimuksen elementteihin kuuluu kerätyn aineiston oleminen teoriaan nähden etusijalla, tutkimuksen kontekstisidonnaisuus ja tutkijoiden uppoutuminen tutkittavien luonnolliseen ympäristöön. Tavallisia elementtejä ovat myös tutkimuksen keskittyminen tutkittavien näkökulmaan, tutkijan ja tutkittavan välinen läheinen suhde sekä tutkimuksen refleksiivisyys, joka tekee selväksi tutkijan asennoitumisen. (Holloway – Wheeler 2010: 3–4.)

Haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto ovat laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät (Tuomi – Sarajärvi 2002: 73). Aineistonkeruumenetelminä käytettiin havainnointia ja teemahaastattelua, jotka molemmat toteutuivat Tammirinteen vastaanottokodissa.

4.2 Opinnäytetyön eteneminen

Opinnäytetyöprosessi alkoi yhteistyökumppanin etsinnällä kevättalvella 2013. Tammirinteen vastaanottokodin varmistuessa yhteistyökumppaniksi alkoi yhteinen ideointi. Leikki oli koko ajan suurin yhteinen kiinnostuksen aihe. Hyväksytyyn työsuunnitelman jälkeen syksyllä 2013 laadittiin virallinen tiedote opinnäytetyöstä Tammirinteen vastaanottokotiin (Liite 1) ja haettiin Vantaan kaupungilta tutkimuslupaa (Liite 2). Huoltajille laadittiin kirjallinen lupa lapsen osallistumisesta leikkiryhmään (Liite 3). Tutkimuslupahakemuksen hyväksymisen (Liite 4) jälkeen havainnointirunko hiottiin valmiiksi.

Perehtyminen teoriaan on ollut oleellista, jotta mahdollisimman luotettavan havainnointirungon suunnittelu mahdollistui. Lapsen normaalikehityksen ja leikin kehityksen tunteminen on ollut tärkeää, jotta havainnoitaessa saataisiin käsitys siitä, minkä tasoisia leikkejä havainnoitavissa tilanteissa käytetään suhteessa lapsiin. Lisäksi on tavallista, että toimintaterapeutit vertaavat lapsen leikkiä normaaliin kehitykseen (Mulligan 2003: 96), joten senkin kannalta oli tärkeä ymmärtää, miten normaalikehitys vaikuttaa leikin käyttöön.

Leikkiryhmän havainnointi toteutui toimintaterapian harjoittelun aikana Tammirinteen vastaanottokodissa 23.10.2013–5.12.2013. Tammikuussa 2014 muodostettiin teemat teemahaastatteluuun, joka toteutui helmikuussa. Opinnäytetyötä hiottiin lopulliseen muotoonsa helmi- ja maaliskuun aikana. Valmis opinnäytetyö julkaistiin Tammirinteen vastaanottokodissa.

4.3 Tutkimusjoukon valinta ja kuvaus

Tammirinteen vastaanottokodissa on lapsia 12 ikävuoteen asti, mutta tässä opinnäytetyössä rajaus tehtiin alle kouluikäisiin lapsiin. Alle kouluikäisen lapsen leikki eroaa paljon kouluikäisen lapsen leikistä ja leikin kehitys on nopeaa 0–7-vuotiaalla lapsella. Varhaislapsuudessa leikki on yksi lapsen tärkeimmistä toiminnoista. Aiheen rajaukseen vaikutti lisäksi sekä tekijöiden oma että yhteistyökumppaneiden kiinnostus alle kouluikäisen lapsen leikkiä kohtaan.

Kouluikäisen lapsen leikki on hyvin erilaista kuin varhaislapsuudessa. Kouluikässä kaverien merkitys korostuu ja leikki keskittyy ryhmässä tehtävään toimintaan, kuten ryhmäliikuntaan, joukkueurheiluun ja erilaisiin kerhoihin. Kouluikäisen lapsen leikki painottuu enemmän peleihin ja sääntöihin. (Florey – Greene 2008: 283.)

4.4 Aineiston keruu havainnoinnilla

Ennen havainnoinnin suunnittelua tiedossa oli, että havainnointi toteutetaan kuusi kertaa kokoontuvassa leikkiryhmässä, johon osallistuu neljä noin 5-vuotiasta lasta. Havainnointi mahdollistui Tammirinteen vastaanottokodissa tapahtuneen toimintaterapian harjoittelun yhteydessä. Harjoittelujakson aikana lapset tulivat opiskelijoille tutuiksi ja näin havainnoinnin aiheuttama häiriö ryhmätilanteissa oli pienempi kuin jos havainnoijat olisivat olleet ulkopuolisia. Leikkiryhmässä toimintoina käytettiin pelejä, palapelejä, nukkekotileikkiä, käsi- ja sorminukkeja, kotileikkiä sekä rakentelua ja muovailua.

Havainnoinnilla voidaan monipuolistaa tutkittavasta ilmiöstä, esimerkiksi haastattelulla saatua tietoa (Tuomi – Sarajärvi 2009: 81). Tässä opinnäytetyössä havainnoinnin tarkoituksena oli rikastuttaa haastattelulla kerättyä tietoa ja tuottaa konkreettisia esimerkkejä leikin käytöstä. Havainnointia voi toteuttaa sekä luonnollisessa ympäristössä että

laboratorio-oloissa (Vilkkä 2006: 37). Etuna luonnollisessa ympäristössä tapahtuvassa havainnoinnissa on, että havainto tehdään siinä kontekstissa, jossa se ilmenee (Vilkkä 2006: 37). Havainnointi toteutettiin Tammirinteen vastaanottokodin tiloissa, tutkittavien omassa ympäristössä.

Havainnointi voi olla joko ennalta tarkkaan suunniteltua ja jäsenneiltyä tai hyvin vapaata (Vilkkä 2006: 38). Havainnointi toteutettiin osittain vapaana havainnointina ja osittain teorian pohjalta luotuun havainnointirunkoon perustuen. Ryhmän aikana havainnointi tapahtui sekä tarkkailevana havainnointina peili-ikkunan takaa että osallistuvana havainnointina. Tarkkailevassa havainnoinnissa tutkija on ulkopuolinen tilanteessa eikä osallistu toimintaan (Vilkkä 2006: 43). Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan tämän ehdoilla. Kohdistetussa havainnoinnissa tutkija kiinnittää huomionsa rajattuihin kohteisiin, tapahtumiin, tilanteisiin tai asioihin tutkimuskohteessa. Kohdistettua havainnointia voi suunnata esimerkiksi teoreettinen viitekehys. Sekä tarkkailevaa että osallistuvaa havainnointia kannattaa aina suunnata. (Vilkkä 2006: 44.)

Havainnointi toteutui peili-ikkunan avulla. Leikkiryhmään osallistuneet lapset tiesivät, että kaksi aikuisista on ryhmän ajan peili-ikkunan toisella puolella ja näkevät sekä kuulevat sieltä kaiken mitä ryhmässä tapahtuu. Kun toinen opinnäytetyöntekijöistä havainnoi peili-ikkunan takaa, toinen osallistui ryhmän toimintaan ja teki havainnointia siitä näkökulmasta. Ryhmäkerran jälkeen havainnot yhdistettiin. Lapset saivat myös käydä itse katsomassa, miltä ryhmähuone näyttää peili-ikkunan toiselta puolelta. Näin pyrittiin vähentämään lasten kiinnostusta peiliä kohtaan leikkiryhmän aikana

Peili-ikkunan takana havainnoinut käytti havaintojen jäsentämiseen teorian pohjalta luotua havainnointirunkoa. Vaikka osallistuvalla havainnoijalla ei ollutkaan havainnointirunkoa tukenaan, hänkin kohdisti havaintonsa ennalta sovittuihin asioihin ja näin ollen esimerkiksi kaikki lapsiin henkilöityvä aineisto suljettiin havainnoinnin ulkopuolelle. Havainnoinnissa pääosassa oli itse leikki, ei niinkään lapsi, joka leikkiä leikkii. Tarkoituksena ei ollut havainnoida esimerkiksi lapsen leikkitaitoja tai muuta sellaista, mikä henkilöityisi lapseen itseensä. Näin ollen lasten yksilöllisyys on suojattu eikä opinnäytetyötä varten ole kerätty tai aiota julkaista minkäänlaisia tunnistetietoja liittyen havainnoitavissa tilanteissa leikkineisiin lapsiin, vaan huomio kiinnitettiin leikkiin toimintana ja siihen, mitä leikillä pyrittiin saavuttamaan.

Havainnointirunko (Liite 5) lähti muodostumaan Ojasen, Ritmalan, Sivénin, Vihusen ja Vilénin esittämän leikin havainnoinnin pohjalta. Alkuperäinen havainnointitapa on suunnattu erityisesti roolileikkilanteiden havainnointiin, ja siinä on useita kohtia, joissa huomio kiinnitetään lapseen itseensä. (Ojanen – Ritmala – Sivén – Vihunen – Vilén 2009: 178–179.) Näin ollen havainnointia ei voitu käyttää sellaisenaan, vaan huomio oli siirrettävä pois lapsista ja suunnattava se pelkästään leikkiin. Esimerkiksi havainnoitava ”leikin koossapysyminen (muun muassa oliko leikissä toimintaa johtavia lapsia tai mielipiteillään toimintaa ohjaavia lapsia?)” muutettiin muotoon ”Kuka johti leikkiä, aikuinen vai lapset?”. Myös esimerkiksi kohta lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta jätettiin kokonaan pois, koska se ei ollut oleellista leikin käytön näkökulmasta.

Havainnointirungon muodostamisessa käytettiin teoriaa leikin käytöstä lasten toimintaterapiassa. Mulligan (2003: 96), Couch ym. (1998: 113) sekä Parham (2008: 24–25, 30–31) esittävät leikkiä käytettävän välineenä jonkin taidon oppimiseen, itse leikin parantamiseen, palkintona sekä terapiaan motivoimiseen ja sitouttamiseen. Tällä saatiin tietoa siitä, mihin tarkoitukseen leikkiä käytettiin. Havainnoinnissa haluttiin kiinnittää huomiota myös leikille tyypillisiin piirteisiin, joita ovat hauskuus ja nautittavuus, lapsen osallisuus leikissä, prosessin tärkeys ja mielikuvituksen käyttö (Skard – Bundy 2008: 71–73; Mulligan 2003: 97–98; Parham 2008: 4–5), jotta saatiin tietoa siitä, ilmensivätkö käytetyt leikit leikille tyypillisiä ominaisuuksia. Ikätasoisien leikin käytön selvittämiseksi havainnointirunkoon luotiin oma kohtansa vielä siitä, millaista 5–7-vuotiaan lapsen leikki on. Havainnointirungosta pyydettiin palautetta lasten toimintaterapiaan ja leikkiin erikoistuneelta toimintaterapian lehtori Anja Sariolta, ja havainnointirunkoon tehtiin tarvittavia muutoksia.

4.5 Havainnointiaineiston sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä (Tuomi – Sarajärvi 2009: 91). Laadullisen analyysin muotoja ovat aineistolähtöinen analyysi, teoriaohjaava analyysi ja teorialähtöinen analyysi. Näiden analyysimuotojen erot liittyvät tutkittavaa ilmiötä kuvaavan teorian ohjaavuuteen aineiston hankinnassa, analyysissa ja raportoinnissa. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 95–98.) Havainnoinnilla kerätyn materiaalin sisällönanalyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä analyysia, koska haluttiin välttää sitä, että aineistosta nousisi kirjallisuuden perusteella syntyneistä ennako-oletuksista johtuen vain tietynlaisia piirteitä leikin käytöstä.

Opinnäytetyössä haluttiin saada ymmärrys, miten juuri Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa käytetään leikkiä.

Aineistolähtöisen aineiston analyysin prosessi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistämässä kerätystä materiaalista karsitaan tutkimuksen kannalta epäoleellinen tieto pois. Informaation tiivistäminen tai osiin pilkkominen on pelkistämistä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 108–109.) Aineistoa lähdettiin pelkistämään poimimalla havainnointimuistiinpanoista tutkimuskysymyksen kannalta oleelliset kohdat ja kirjoittamalla ne alkuperäisessä muodossaan post-it-lapuille. Lappuun kirjoitettiin myös alkuperäisilmauksen pelkistetty ilmaus. Taulukossa 1. on kuvattu esimerkki aineiston pelkistämisestä.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Aikuinen kannustaa vuorottelemaan vaunujen käytössä”	Vuorotteluun kannustaminen
”Rakenteluleikissä laskettiin, kuinka monen palikan torneja lapset rakensivat”	Palikoiden laskeminen torneista
”Lapsilla idea sukissa olevista mielikuvituskarkeista”	Lasten tuottamat ideat
”Lapset leikkivät keskittyneesti nukkekodeilla”	Keskittynyt leikki
”Aikuinen kannustaa yhteisleikkiin, mutta antaa mahdollisuuden myös yksinleikkiin”	Yhteisleikkiin kannustaminen

Aineiston ryhmittelyssä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi. Luokka nimetään sitä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 110.) Alaluokkia muodostettiin etsimällä samankaltaisuuksia post-it-lapuista. Luotettavuuden lisäämiseksi ensimmäisen hyvältä tuntuvan luokittelutavan lisäksi kokeiltiin myös vaihtoehtoisia tapoja.

Osa kohdista tuntui olevan mahdollista luokitella useammalla eri tavalla. Esimerkiksi alkuperäisilmauksista ”Ryhmäkerran rakenne etenee yksinleikistä kohti yhteisleikkiä” (pelkistys: Ryhmäkerta etenee yksinleikistä yhteisleikkiin), ”Aikuinen johdattaa lapsia yhteisleikkiin” (pelkistys: Terapeutin kannatteleva yhteisleikki) ja ”Aikuinen kannustaa yhteisleikkiin, mutta antaa mahdollisuuden myös yksinleikkiin” (pelkistys: länmukaiseen leikkiin kannustaminen) olisi voinut muodostaa oman alaluokan, joka olisi voitu nimetä esimerkiksi ”Leikin kehittäminen ikätasoiseksi”. Alkuperäisilmauksien merkityksistä keskustelemisen jälkeen ensin mainittu päätettiin kuitenkin sijoittaa alaluokkaan ”Ryhmän rakenteen suunnittelu” ja kaksi muuta ”Terapeutin tukema leikki” -alaluokkaan. Taulukossa 2. näkyy kaikki muodostuneet alaluokat ja esimerkki luokkaan kuuluvasta pelkistetystä ilmauksesta.

Taulukko 2. Alaluokat

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Vuorotteluun kannustaminen	Vuorovaikutustaitojen harjoittelu
Palikoiden laskeminen torneista	Kognitiivisten taitojen harjoittelu
Lasten tuottamat ideat	Lasten ideoiden huomioiminen
Keskittynyt leikki	Mielenkiinnon säilyminen leikissä
Yhteisleikkiin kannustaminen	Terapeutin tukema leikki
Leikki motivoi osallistumaan ryhmään	Leikki motivoi osallistumaan ryhmään
Kuvitellut välineet	Leikkivälineet
Arjen teemat leikissä	Mielikuvituksen käyttö
Onnistuminen tornin rakentamisessa	Onnistumisen mahdollisuus leikissä
Turhautuminen, kun palapeli ei valmistunut	Prosessin vs. lopputuloksen tärkeys leikissä
Ryhmäkerta etenee yksinleikistä yhteisleikkiin	Ryhmän rakenteen suunnittelu
Lapsi päätti hahmosta, joka haluaa olla leikissä	Lapsi päättää roolistaan
Aikuisjohtoinen leikki	Aikuisjohtoisuus ryhmässä
Lapsi osallistaa terapeuttia	Lapsijohtoinen leikki
Terapeutti ei ohjannut lasta roolien muutoksessa	Terapeutin vaikutus rooleihin
Erilaisia leikkejä eri kehitysvaiheista	Kehityksellisen iän huomioiminen ryhmän suunnittelussa

Alaluokkien ryhmittelyä kuvataan yläluokkina ja yläluokkien yhdistämistä pääluokkina (Tuomi – Sarajärvi 2009: 110). Alaluokista muodostettiin yläluokkia muun muassa erottelemalla lapsesta lähtöisin olevat tekijät, kuten omasta roolista päättäminen, ja terapeutin ryhmään tuomat elementit, kuten terapeutin vaikutus leikin kulkuun ja ryhmän rakenteen suunnittelu. Omaksi yläluokakseen nousivat alaluokat, joissa painotus oli taitojen harjoittelussa. Alaluokista oli ryhmiteltävissä myös leikille tyypilliset elementit. Taulukossa 3. on esitetty alaluokkien ryhmittely yläluokiksi.

Taulukko 3. Alaluokkien ryhmittely yläluokiksi

Alaluokka	Yläluokka
Vuorovaikutustaitojen harjoittelu	Taitojen harjoittelu
Kognitiivisten taitojen harjoittelu	
Mielikuvituksen käyttö	Leikille tyypillistä
Mielenkiinnon säilyminen leikissä	
Onnistumisen mahdollisuus leikissä	
Prosessin vs. lopputuloksen tärkeys leikissä	
Leikki motivoi osallistumaan ryhmään	Suunnittelu
Kehityksellisen iän huomioiminen ryhmän suunnittelussa	
Leikkivälineet	
Ryhmän rakenteen suunnittelu	Lasten vaikutus leikkiin
Lasten ideoiden huomioiminen	
Lapsijohtoinen leikki	
Lapsi päättää roolistaan	Terapeutin vaikutus
Aikuisjohtoisuus ryhmässä	
Terapeutin tukema leikki	
Terapeutin vaikutus rooleihin	

Pääluokkien ryhmittely kuvataan yhdistävänä luokkana (Tuomi – Sarajärvi 2009: 110), mikä on esitetty taulukossa 4. Ryhmittely kuuluu abstrahointi- eli käsitteellistämisprosessiin. Aineistoa käsitteellistettäessä edetään alkuperäisilmauksista kohti teoreettisia

käsitteitä ja johtopäätöksiä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 111.) Pääluokat muodostuivat jälleen terapeuttilähtöisistä yläluokista sekä luokista, joista ajateltiin muodostuvan leikkiä, eli leikille tyypillisistä elementeistä ja siitä, että se on toimintaa, johon lapsi itse voi vaikuttaa.

Taulukko 4. Yläluokkien yhdistäminen pääluokiksi ja ryhmittely yhdistäväksi luokaksi

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Taitojen harjoittelu	Terapeuttinen toiminta	Leikin käyttö Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa
Suunnittelu		
Terapeutin vaikutus		
Lasten vaikutus leikkiin	Leikki	
Leikille tyypillistä		

Tulokset on kuvattu luvussa 5.1 yläluokkien tasolla, koska pääluokat ja yhdistävä luokka eivät vielä juurikaan kerro, miten leikkiä käytetään.

4.6 Aineiston keruu teemahaastattelulla

Opinnäytetyössä tutkitaan leikin käyttöä alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa Tammirinteen vastaanottokodissa, joten haastateltavina toimivat Tammirinteen vastaanottokodin kaksi toimintaterapeuttia. Koska tutkimus rajautuu kyseisen vastaanottokodin kontekstiin, Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapeutit kykenivät parhaiten vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja antamaan tarvittavan tiedon. Haastateltavien määrä on pieni, joten aineistosta ei voi tehdä tilastollisia yleistyksiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus on kuitenkin tutkia jotakin asiaa tarkemmin ja lisätä ymmärrystä asian ympärillä. Tutkimuksessa pyritään keskittymään yksityiskohtiin ja tuomaan esiin uusia näkökulmia tutkimusaiheeseen. (Hirsijärvi – Hurme 2010: 58–59.)

Teemahaastattelu (Liite 6) toteutui ryhmähaastattelun alamuotona parihaastatteluna. Haastatellut toimintaterapeutit ovat molemmat tehneet pitkään töitä lastensuojelun piirissä, joten haastattelutilanteesta haluttiin mahdollisimman keskustelunomainen, mikä onnistui parhaiten ryhmähaastattelun avulla. Ryhmähaastattelu antaa mahdollisuuden spontaaneihin ja luonteviin kommentteihin sekä syvälliseen pohdintaan (Hirsijärvi –

Hurme 2010: 61). Parihaastattelun kautta koettiin saatavan enemmän näkökulmia ja pohdintaa haastattelun teemoihin.

Kuten havainnointia, myös haastattelua kannattaa suunnata. Kohdistettu haastattelu yhdistetään usein osallistuvalla tai tarkkailevalla havainnoinnilla saatuun havainnointiaineistoon. Kohdistetulla haastattelulla pyritään saamaan tietoa esimerkiksi siitä, mikä on tutkimuskohteen ihannemuoto tai -normisto; tässä tapauksessa tietoa siitä, miten toimintaterapeutit käyttävät leikkiä Tammirinteen vastaanottokodissa. Osallistuvalla tai tarkkailevalla havainnoinnilla taas pyritään selvittämään, miten kuvaillut ihanteet tai normit toteutuvat, eli leikkiryhmästä kerätty havainnointimateriaali tarkentaa ja konkretisoi toimintaterapeuttien kuvailuja. (Vilka 2006: 44–45.)

Teemahaastattelun teemat muodostuivat havainnoinnista saadun materiaalin perusteella sekä yhdistelemällä leikin teorioita, joita on esitelty luvussa 3. Teemat lähetettiin haastateltaville etukäteen, jotta heillä olisi mahdollisuus tutustua teemoihin ennen varsinaista haastattelua. Tarkoituksena oli lisätä haastattelun keskustelunomaisuutta. Kun teemat olivat jo tuttuja, tavoitteena oli, että ne ohjaavat haastattelua suurpiirteisesti ja niiden kautta voidaan esittää tarkentavia kysymyksiä, mikäli tarpeellista.

4.7 Teemahaastatteluaineiston sisällönanalyysi

Teemahaastattelun analysointi noudatti aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteita. Haastattelu nauhoitettiin ja noin 70 minuuttia kestänyt tallenne litteroitiin. Tutkimuskysymysten mukaisesti litteroidusta aineistosta koodattiin leikin rooliin liittyviä kohtia. Luotettavuuden lisäämiseksi aineisto luettiin ja koodattiin ensin erikseen, minkä jälkeen tehtiin vertailua. Aineistosta nousseet alkuperäisilmaukset poimittiin Word-tiedostoon ja muutettiin pelkistetyiksi ilmauksiksi (Taulukko 5).

Taulukko 5. Esimerkki aineiston pelkistämisestä

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Mä mallitan kuinka leikitään.”	Leikin mallintaminen
”Puhutaan siitä nukesta, joka joutuu omaan huoneeseen. - - Ja sit voi peilata, et on tosi surullista, et se joutuu oleee yksin, lapselle voi peilata takasi sitä kokemusta ja tarjota turvaa siihen.”	Leikin kautta nousevien tunnekokemusten peilaaminen

”Menehän se sillai, et jos sul on vaikka kauheen kömpelö hienomotoriikka ja harjotellaan saksilla leikkaamista esimerkiksi, nii sen jälkeen sun on paljon helpompi ehkä pukee sille nukelle vaatteita tai rakentaa palikoilla.”	Hienomotoristen taitojen harjoittelu helpottaa lapsen leikkiä
”Aina ku vaik leikitää lasten kans autoilla, nii kato- taa värejä tai katotaa poikien kans, et minkä merk- kisii autoja ne on.”	Autojen värien ja merkkien tarkastelu
”Me aikuisena houkutellaan sitä lasta siihen (leik- kiin) ja kehittämään sitä leikkiä, et me annetaan jotain vihjeitä.”	Vihjeiden antaminen, joiden kautta lapsi osallistuu ja kehittää leikkiään

Pelkistettyjen ilmausten muodostamisen jälkeen ilmaukset ryhmiteltiin alaluokiksi. Alaluokkia muodostui kaikkiaan 22. Taulukossa 6 on esitetty joitakin alaluokkia ja esimerkki kuhunkin kuuluvasta pelkistetyistä ilmauksesta. Alaluokkia muodostui muun muassa sen perusteella, mihin tarkoitukseen leikkiä käytetään, miten konteksti ja lapsen tausta vaikuttavat leikin käyttöön, millainen rooli terapeutilla on ja miten leikin sisältö otetaan huomioon terapatilanteissa. Tässä vaiheessa pohdittiin esimerkiksi, sopivatko kaikki leikkivälineitä koskevat ilmaukset samaan alaluokkaan, vai jaetaanko niitä eri luokkiin. Tässä päädyttiin lopulta lajittelemaan leikkivälineitä koskevat ilmaukset useaan eri alaluokkaan sen mukaan, koskiko ilmaus esimerkiksi leikkivälineen merkitystä leikissä, sen tärkeyttä mielikuvituksen kannalta vai ehjien leikkivälineiden yhteyttä lapsen arvostamiseen.

Taulukko 6. Esimerkki alaluokista

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Leikin vertaaminen normaalikehitykseen	Leikin arviointi
Yhteisleikki aikuisen kanssa lapselle palkinto	Terapeutin kanssa jaettu leikki
Lapset aikuisen nälkäisiä	Kontekstille tyypillistä
Terapeutti houkuttelee lasta tuottamaan haastavampaa/haluttua teemaa	Leikissä tuotettu sisältö
Toimintaterapialla rikastutetaan lapsen leikkiä	Leikin kehityksen tukeminen
Vapaan leikin käyttäminen tunteiden ilmaisun ja tunnistamisen harjoittelussa	Taitojen harjoittelu leikin kautta

Alaluokat ryhmiteltiin edelleen yhdeksäksi yläluokaksi (Taulukko 7). Tässä vaiheessa yläluokkiin tiivistyi esimerkiksi leikin käyttötarkoitusta koskevia alaluokkia, kuten kaikki arviointia koskevat alaluokat ryhmiteltiin yhdeksi yläluokaksi. Myös kaikki alaluokat,

jotka koskivat leikin kautta jonkun asian harjoittelua, ryhmiteltiin yhdeksi yläluokaksi. Terapeutista lähtöisin olevat alaluokat muodostivat yläluokat ”toiminnan tarkoituksenmukaisuus” ja ”terapeutin osallistumisen määrä”. Luokkia muodostettaessa haluttiin koko ajan pitää mielessä konteksti. Lapsen aikaisempien olosuhteiden vaikutus leikkiin on ilmeinen. Näin ollen leikin kontekstisidonnaisuus nostettiin yhdeksi yläluokaksi.

Taulukko 7. Esimerkki kuhunkin yläluokkaan kuuluvasta alaluokasta

Alaluokka	Yläluokka
Arviointi leikin kautta	Arviointi
Lapsen taustan vaikutus leikkiin	Leikin kontekstisidonnaisuus
Leikki on turvallinen ympäristö taitoja opetellessa	Leikin puitteet
Taitojen harjoittelu leikin kautta	Leikki välineenä
Leikin opettelu	Leikki tavoitteena
Tavoitteiden määrittely vapaassa leikissä	Toiminnan tarkoituksenmukaisuus
Terapeutin vaikutuksen määrä leikissä	Terapeutin osallistumisen määrä
Leikin näkyväksi tekeminen	Leikin arvostamisen kautta lapsen arvostamiseen
Lelun merkitys leikissä	Leikkivälineet mielikuvituksen tukena

Yläluokat ryhmiteltiin pääluokiksi ja lopulta yhdistäväksi luokaksi (Taulukko 8.). Leikki-pääluokkaan ryhmiteltiin yläluokat, jotka koskivat leikin käyttöä, mitä leikillä pyritään saavuttamaan ja leikkiin vaikuttavat tekijät eli leikkivälineet. Koska leikki on kontekstisidonnaista ja opinnäytetyössä haluttiin tuoda ilmi ympäristön vaikutuksia leikkiin, konteksti säilytettiin omana pääluokkana. Myös ”leikin puitteet” säilyi omana pääluokkana, koska siihen on ryhmitelty asioita, joita leikki mahdollistaa lapselle, kuten esimerkiksi sen, että leikissä lapsi voi harjoitella aikuisten maailman asioita. Toiminnan tarkoituksenmukaisuus ja terapeutin osallistumisen määrä ovat terapeutista lähtöisin olevia tekijöitä ja ne ovat luokiteltu pääluokaksi ”terapeuttinen toiminta”.

Taulukko 8. Yläluokkien yhdistäminen pääluokiksi ja ryhmittely yhdistäväksi luokaksi

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Arviointi	Leikki	Leikin rooli Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa
Leikki välineenä		
Leikki tavoitteena		
Leikin arvostamisen kautta lapsen arvostamiseen		
Leikkivälineet mielikuvituksen tukena		
Leikin kontekstisidonnaisuus	Kontekstin huomioiminen	
Leikin puitteet	Leikin puitteet	
Toiminnan tarkoituksenmukaisuus	Terapeuttinen toiminta	
Terapeuttin osallistumisen määrä		

Tulokset on esitetty luvussa 5.2.

5 Tulokset ja johtopäätökset

5.1 Havainnoinnin tulokset

Käsitteitä yhdistelemällä saadaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä vastaus tutkimustehtävään. Käsitteellistämisprosessissa tutkija muodostaa yleiskäsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta, jolloin uutta teoriaa muodostettaessa teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan alkuperäisaineistoon. Tuloksissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet tai aineistoa kuvaava teema. Myös luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet tai kategoriat sisältöineen esitetään. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 112–113.)

Havainnointimateriaalille tehdyn aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta yläluokiksi nousivat seuraavat viisi luokkaa, jotka kuvaavat leikin käyttöä. Leikkiryhmän havainnoinnin perusteella kävi ilmi, että leikkiä käytetään Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa *taitojen harjoitteluun*. *Terapeutilla on siihen oma vaikutuksensa* ja hän *suunnittelee* toiminnan. Myös *lapsilla on oma vaikutuksena* siihen, miten leikkiä käytetään. *Leikille tyypilliset* elementit vaikuttavat myös terapiassa käytettävien leikkien suunnitteluun.

Leikkiryhmässä havainnoinnin perusteella keskeistä leikin käytössä oli *taitojen harjoittelu*, josta erityisesti korostui vuorovaikutustaitojen harjoittelu leikin kautta. Ryhmässä opeteltiin vuorottelua ja jakamista. Terapeutti kannusti lapsia vuorottelemaan esimerkiksi kotileikissä, kun käytössä oli vain yhdet nukenvaunut. Myös rajallinen määrä leikkikeittiöön kuuluvia leikkiruokia opetti lapsille jakamisen tärkeyttä. Yhteisessä alkupiirissä harjoiteltiin vuoron odottamista ja huomion vastaanottamista, kun kukin sai vuorotellen kertoa oman nimensä ja esitellä sinä päivänä jalassaan olevat sukkansa. Aikuisen sanoitti lapsille tilanteita, joissa olisi kohteliasta huomioida muita lapsia, esimerkiksi sanomalla ”Sä voit kysyä, saako tähän leikkiin tulla”. Taitojen harjoittelussa nousi esiin, että leikkiä käytettiin välineenä myös kognitiivisten taitojen harjoittelussa. Leikin lomassa harjoiteltiin esimerkiksi laskemista, kirjaimia ja värejä. Nämä taidot harjaantuivat huomaamatta esimerkiksi alkupiirin sukkakierroksella, jossa katsottiin, millaiset sukat kullakin oli jalassaan. Rakenteluleikin kautta päästiin harjoittelemaan palikoiden laskemista ja niiden värejä. Pelattaessa eläinaiheista muistipeliä lasten kanssa keskusteltiin

aina auki käännettynä olevista eläimistä, kuten mikä eläin kuvassa on, mitä se syö ja missä se asuu. Kotileikin ruokien kautta päästiin kertaamaan hedelmien nimiä.

Terapeutin *suunnitteluun* kuuluu lasten kehityksellisen iän huomioiminen ryhmän suunnittelussa. Tämä oli huomioitu valitsemalla leikkejä leikin eri kehitysvaiheista, jotta kullakin lapsella olisi mahdollisuus osallistua omien kykyjensä mukaan ryhmän toimintaan. Ryhmän rakenne oli suunniteltu siten, että jokainen ryhmäkerta eteni yksinleikistä yhteisleikkiin, mutta myös yksittäiset ryhmäkerrat oli suunniteltu muuttuvan sisällöltään haastavammiksi ryhmäkertojen edetessä. Esimerkiksi yhteisten pelien lisäksi lapset saivat itsekseen ensin koota palapelejä. Ensimmäisen kerran peleistä edettiin kohti enemmän yhteisleikkiä sisältäviin ryhmäkertoihin, kuten toiseksi viimeisen kerran kotileikkiin. Lisäksi jokainen ryhmäkerta eteni siten, että yhteisen alkupiirin jälkeen leikittiin tuttu alkuleikki, sitten oli itse toiminta ja lopuksi oli loppupiiri, jossa laulettiin loppulaulu. Leikin käyttöön vaikutti myös käytettävien leikkivälineiden suunnittelu. Leikeissä käytettiin valmiita leluja ja kuviteltuja välineitä. Valmiita leluja olivat esimerkiksi nukkekodit nukkeineen ja kalusteineen, leikkikeittiöt ja niihin kuuluvat astiat ja ruuat sekä käsi- ja sorminuket. Kuviteltuihin välineisiin kuului esimerkiksi pompelipossu-leikissä käytetty viltti, jonka alle terapeutti vuorotellen piilotti lapsia turvaan pompelipossulta.

Terapeutti vaikutti omalla toiminnallaan ryhmän leikkiin. Terapeutti sääteli omaa osallistumistaan lasten tarpeen mukaan. Aikuisjohtoisuus ryhmässä näkyi pompelipossuleikissä, jossa aikuinen joka kerta määritteli olevansa pompelipossu, joka piilotti lapsia vuorotellen viltin alle. Leikkiä olisi voinut leikkiä myös siten, että lapsi on pompelipossu. Aikuisjohtoisuus näkyi myös siinä, että terapeutti päätti leikin aloittamis- ja lopettamisajankohdasta. Terapeutin vaikutus rooleihin oli vähäinen. Terapeutti antoi lasten vapaasti hakeutua haluamiinsa rooleihin esimerkiksi kotileikissä, mutta saattoi antaa ehdotuksia, jos lapsi jumiutui leikissään. Leikki oli usein terapeutin tukemaa, jotta ryhmä pysyi kasassa eikä toiminta olisi ollut kaoottista. Käsinukkeleikissä terapeutti osallistui lapsen tuottamaan tarinaan, muttei kehittänyt siihen struktuuria. Terapeutin tuki onnistumisen kokemuksen saamiseksi tuli näkyväksi myös esimerkiksi palapelejä koottessa. Leikissä lapsia kannustettiin iänmukaiseen toimintaan, yhteisleikkiin, ja terapeutti oli tässä tukena, mutta hän antoi mahdollisuuden myös yksinleikkiin lapsen niin halutessaan.

Leikin käytössä huomioitiin *lasten vaikutus leikkiin* esimerkiksi huomioimalla lasten ideat. Lapsista nousi esimerkiksi idea sukissa olevista karkeista, joiden ”maisteluun” myös

terapeutit lähtivät mukaan. Yksin muovailun aikana lapset alkoivat kehittää yhteisleikkiä, jossa maistellaan lasten muovailemia ruokia, ja terapeutti antoi tähän tilaa. Leikki-ryhmässä käytettiin lapsijohtoista leikkiä. Lapset veivät leikkiä omilla ehdoillaan eteenpäin. Lasten luomaa struktuuria näkyi monessa leikissä, esimerkiksi nukkekotileikissä lapset alkoivat oma-aloitteisesti kehittää juonta. Lapset saattoivat osallistaa terapeuttia omaan leikkiinsä. Lapset päättivät ryhmän aikana omista rooleistaan, esimerkiksi käsinukkeleikissä lapset saivat valita haluamansa käsinuken ja leikkiä sillä haluamallaan tavalla sekä halutessaan vaihtaa sitä.

Ryhmässä käytettiin leikkejä, jotka sisälsivät *leikille tyypillisiä* elementtejä. Leikit sisälsivät paljon mielikuvituksen käyttöä, joka näkyi esimerkiksi valinnassa käyttää kotileikkiä yhdellä ryhmäkerralla. Leikit olivat sellaisia, joissa lasten mielenkiinto säilyi. Leikkien tapahtumat olivat lapsista lähtöisin eivätkä ne olleet ennakoitavissa. Mielenkiinnon säilyminen leikissä näkyi keskittyneisyytenä. Leikki antoi mahdollisuuden onnistua, esimerkiksi pompelipossu-leikissä lapsi sai onnistumisen kokemuksia muistaessaan, kuka lapsista oli piilotettuna viltin alle. Jokaisen leikin kohdalla prosessi oli tärkeämpi kuin lopputulos. Terapeutti huomioi tämän omassa toiminnassaan esimerkiksi peleissä, kun pelin voittanutta tai hävinnyttä lasta ei erityisemmin huomioitu, eivätkä lapsetkaan tällöin asiaan takertuneet. Monesti saattoi huomata, että leikki itsessään toimi motivoijana ryhmään osallistumiselle. Alkuun vastahankainenkin lapsi innostui ryhmän toiminnasta leikkien alettua.

5.2 Teemahaastattelun tulokset

Haastattelun tuloksissa ei ole eritelty, kumman toimintaterapeutin sanomaa esille tulleet asiat ovat. Teemahaastattelu oli keskustelunomainen ja toimintaterapeutit edustivat yhteistä näkemystä siitä, mikä rooli leikillä on Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa.

Teemahaastattelusta tehdyn aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta yläluokiksi muodostui yhdeksän luokkaa. Aineiston mukaan leikkiä käytetään *välineenä*, *tavoitteena* sekä osana *arviointia*. *Leikin arvostaminen* on osaltaan lapsen arvostamista ja lapsen roolin tukemista leikkijänä. Oleellisena osana leikissä ja leikin käytössä ovat myös *leikkivälineet*. Leikin rooliin vaikuttaa myös *ympäristö ja konteksti* sekä *leikin luomat puitteet*. *Terapeutin osallistuminen* ja *toiminnan tarkoituksenmukaisuus* tekevät leikistä terapeutista toimintaa.

Arviointi koostuu kahdesta alaluokasta, jotka ovat leikin arviointi ja arviointi leikin kautta. Haastattelusta kävi ilmi, että leikkiä käytetään sekä arvioinnin kohteena että välineenä jonkin muun taidon arvioinnissa. Arvioidessa leikkiä lapsi valitsee vapaasti haluamansa leikin: ”Jos miettii vaik sitä kautta, et mitä leikkii meil on täällä enempi, nii on ehkä sitä vapaata leikkiä ja sit on sitä ohjattua leikkiä”. Arvioinnissa keskitytään leikin sisältöön ja leikkiä verrataan iän mukaiseen leikkiin sekä normaalikehitykseen. Tammirinteen vastaanottokodissa leikin arviointiin ei käytetä valmiita arviointivälineitä. Leikin kautta arvioidaan esimerkiksi pettymysten ja onnistumisten sietämistä, jakamista sekä kognitiivisia ja konkreettisia taitoja: ”Aina ku vaik leikitää lasten kans autoilla, nii katotaa värejä tai katotaa poikien kans, et minkä merkkisii autoja ne on”. Pihaleikeissä arvioidaan kokonaismotoriikkaa, sääntöjen ymmärtämistä ja leikin etenemistä. MFED-arviointivälinettä käytetään taitojen testaamiseen leikin avulla.

Leikin kontekstisidonnaisuus koostuu lapsen taustan vaikutuksesta leikkiin sekä kontekstille tyypillisistä piirteistä. Lapsen aikaisemmat olosuhteet, kasvuolosuhteet sekä kulttuuri vaikuttavat lapsen leikkiin. Tämä voi näkyä leikissä esimerkiksi siten, että lapsi ei tunne leikkivälineitä tai lapsi ei osaa leikkiä, koska hänellä ei ole ollut mahdollisuutta siihen.

”Mimmosist olosuhteist nää mejän lapset tulee, et heil ei oo ollu ehkä mahdollisuutta siihen leikkiin, heillä ei oo ollu välineitä tai heil on ollu niin paljon kaikkee muuta, mist he on joutunu huolehtii, et he ei oo kerenny leikkimään.”

Vastaanottokotiympäristössä korostuu aikuisen läsnäolon tärkeys. Leikkiä tässä ympäristössä määrittää aikaisempien olosuhteiden rinnalla lapsen trauma. Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa huomio kohdistuu lapsen psyykeeseen, mielikuviin sekä ajatus-, leikki-, ja kokemusmaailmaan. Leikkivälineistä nukkekoti ja leikki-keittiö sopivat useille lapsille, ja moni lapsi hakeutuu myös itse leikkimään niillä.

Teemahaastattelun analyysin kautta yhdeksi yläluokaksi muodostui *leikin puitteet*. Tämän alle linkittyi yksi alaluokka: leikki on turvallinen ympäristö taitojen opetteluun. Leikki mahdollistaa ympäristön, jossa lapsen on turvallista opetella myös niitä taitoja, jotka hänelle ovat vaikeita, sillä leikin kautta asioita voi harjoitella leikisti.

”Voit turvallisesti harjotella taitoja, joita sä oikeesti tarviit, et leikkiminen on sitä et sun ei tarvii oikeessa elämässä, kun sä voit harjotella leikisti sitä, tehdä asioita leikisti.”

Leikkiä käytetään *välineenä* taitojen harjoitteluun, motivointiin ja leikissä tuotetun sisällön käsittelyyn. Vapaan leikin avulla voidaan harjoitella tunnetaitoja eli tunteiden tunnis-

tamista ja ilmaisua sekä pettymysten ja onnistumisen sietämistä. Haastattelun mukaan leikin tarkoituksena on opettaa lapselle taitoja elämää varten. Terapiatilanteissa voidaan lisäksi harjoitella lapsen vaikeaksi kokemia asioita, jonka seurauksena yhteisleikki muissa konteksteissa helpottuu. Leikkiä käytetään motivaationa esimerkiksi silloin, kun lapsi palkitaan leikillä.

”Nii kyl must tuntuu, et mä käytän tosi paljon (leikkiä palkintona), et ainahan siin on melkeen se, että tehdään ensin nää ns. tylsät aikuisen määräämät jutut ja sen jälkeen lapsi saa itse valita sen koko lopputoiminnan.”

Leikki myös itsessään motivoi lasta osallistumaan ja sitoutumaan terapiaan. Lapsen tuottamaan leikin sisältöön kiinnitetään huomiota leikissä esiintyvien toistuvien teemojen takia. Mahdollisiin toistuviin teemoihin voidaan puuttua leikin välityksellä. Terapeutti voi myös vaikuttaa lapsen leikkiin tarjoamalla tälle haastavia teemoja, joiden käsittely leikin avulla on turvallista. Lisäksi leikin kautta voidaan peilata lapsen tunnekokemuksia.

”Puhutaan siitä nukesta joka joutuu omaan huoneeseen, lapsihan kertoo omista tunteistaan siinä. -- Ja sit voi peilata et on tosi surullista et se joutuu olee yksin, lapselle voi peilata takasi sitä kokemusta ja tarjota turvaa siihen.”

Leikki on tavoitteena silloin, kun opetellaan leikkimään tai pyritään tukemaan leikin kehitystä. Kun tavoitteena on leikki, leikkitaitoja voi harjoitella muutenkin kuin leikin kautta.

”Menehän se sillai, et jos sul on vaikka kauheen kömpelö hienomotoriikka ja harjotellaan saksilla leikkaamista esimerkiksi, nii sen jälkeen sun on paljon helpompi ehkä pukee sille nukelle vaatteita tai rakentaa palikoilla.”

Leikkiä opetellaan mallintamalla lapselle leikkiä. Toimintaterapiassa mahdollistetaan lapselle leikki, mikä jo itsessään tukee leikin kehitystä. Lisäksi toimintaterapialla rikastutetaan lapsen leikkiä tuomalla siihen uusia näkökulmia ja monimuotoisuutta: ”Mä aatelen ihan samaa, että se on semmosta leikin rikastuttamista, jotenki opettaa lapselle ehkä jotain uusia ratkasumalleja asioihin”.

Toiminnasta tarkoituksenmukaista tekee ryhmäkerran huolellinen suunnittelu, leikkivälineet ja niiden harkittu käyttö sekä tavoitteiden määrittely. Haastattelussa viitattiin havainnoinnin kohteena olleen leikkiryhmän suunnitteluun, jossa jokaisella kerralla lähdettiin etenemään yksinleikistä kohti yhteisleikkiä eli kohti ikätasoista leikkiä.

”Jos miettii sitä mejän ryhmääki, nii mehän alotettii niillä peleillä, et kyl me ajatella et ne on sitä leikkiä ja ne on ehkä semmosta niinku kohtuu helppoa leikkiä, toisaalt semmosta et se ei ehkä vaadi sulta niitä leikkitaitoja ihan niin hirveesti itsessään vaan sä niitten kautta jotenki virittäydyt ja voit harjotella sitä, et sä alat ehkä sitte niistä nuppipalapeleistä tai jostain yksinkertasimmista ja sit siirrytää pelaamaa kaverin kanssa tai aikuisen kans ja sit viel isommas ryhmässä.”

Leikkivälineet vaikuttavat osaltaan toiminnan tarkoituksenmukaisuuteen, mutta niiden käytön tulee olla harkittua. Jokainen lapsi on erilainen, joten harkinta tulee tehdä yksilöllisesti jokaisen lapsen kohdalla.

”Kylhän sitä välillä myös tieteen tahtoen rajaa pois, et siirtää toiselle puolelle, et jättää jotai laittamatta tai muuta, et ku huomaa sen, että tässä on liikaa valinnan varaa.”

Esimerkiksi lelujen ja leikkivälineiden suuri määrä voi hämmentää lasta: ”Leikkivälineet on hyvät, mutta ne voi myös aiheuttaa sitä kaaosta”. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota leikkivälineiden hygieenisyyteen, kun useat lapset käyttävät samoja leluja. Leikkivälineinä terapeutit käyttävät ”tavallisten” lelujen lisäksi myös peiliä: ”Käytetään sitä peiliä myös siihen leikkimiseen, kurkitaan ja otetaan sen kautta katsekontaktia ja ihmetellään, noustaan vuorotellen näkyville ja mitä milloinkin”. Tietokonetta terapeutit eivät käytä terapiassa leikkivälineenä. Tavoitteiden määrittely on tärkeää, mutta se voi myös olla haastavaa vapaassa leikissä. Vapaa leikki voi olla tavoitteena tai sillä voi olla tavoite.

Terapeutin osallistumisen määrä muodostuu terapeutin vaikutuksen määrästä leikissä sekä terapeutin osallisuudesta leikin eteenpäin viemisessä. Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa leikki on ennemminkin toimintaterapeutin rajaamaa kuin terapeuttijohtoista.

”No must tuntuu, et ei semmosta täysin aikuisjohtoista leikkii varmaan oo niinku missään vaiheessa, et se on korkeintaan sillai, et aikuinen ehkä rajaa sitä leikkiä keskittymään nyt nukkeihin tai autoihin tai johonki muuhun sillä tietyllä kerralla.”

Leikki sisältää niin vapaata kuin ohjattua leikkiä sen mukaan, mikä leikin tarkoitus on. Vapaa leikki voi olla aikuisen kannattelemaa siten, että lapsi itse valitsee leikin, mutta terapeutti tarttuu lapsen tarjoamiin vihjeisiin. Tämän lisäksi terapeutti myötäilee lapsen leikkiä, eli leikkii lapsen mukana esimerkiksi tämän kehittämässä juonessa. Terapeutti voi tukea lasta leikin eteenpäin viemisessä tilanteissa, joissa lapsi itse ei pääse leikissä eteenpäin. Terapeutti voi tarjota lapselle esimerkiksi vihjeitä tai vaihtoehtoja leikkiin, joiden kautta lapsi kykenee kehittämään leikkiään eteenpäin.

Yläluokka *leikin arvostamisen kautta lapsen arvostamiseen* pitää sisällään asioita, joista käy ilmi leikin arvostamiseen liittyviä tekijöitä. Ehjät leikkivälineet nostettiin yhdeksi tekijäksi, joka liittyy lasten ja leikin arvostamiseen. Lapsen tulisi saada tunne siitä, että aikuinen arvostaa hänen leikkiään, mikä tukee lapsen leikkijän roolia. Lastensuojelun toimintaterapiassa lapsen itsetunnon rakentumisen koettiin liittyvän oleellisesti siihen, millainen kokemus lapsella on aikuisen arvostuksesta leikkiä kohtaan.

”Me halutaan, et lapsi kokee ittensä arvokkaaks, koska niiltä lapsilta on viety se arvokkuuden tunne, niin leikin kautta voi saada sen, että hän on arvokas, osaa-va, taitava, mikä taas rakentaa lapsen itsetuntoa.”

Terapeutti voi toisinaan tarjota lapselle mahdollisuuden jatkaa kaverin kanssa osastolla kesken jäänyttä leikkiä terapiatiloissa. Terapeutin suunnitteleminen tehtävien jälkeen voidaan hakea kaveri osastolta terapiatiloihin leikkimään. Tämä tukee lapsen leikkijän roolia, kun lapselle tulee tunne, että hänen leikkinsä on niin tärkeää, että hän saa jatkaa sitä yhdessä toisen lapsen kanssa. Tarvittaessa terapeutti tukee lasta ottamaan leikkijän roolin sekä päästämään irti realiteeteista ja antamaan mielikuvitukselle osaa leikissä: ”No mä ainakin usein lapselle sanon, että leikissä kaikki on mahdollista, et oikeessa elämässä on sääntöjä ja asioita, mutta leikissä lehmäkin voi lentää”. Leikin näkyväksi tekeminen liittyy niin ikään leikkijän roolin tukemiseen: ”Mä pidän aika paljon niit peilei auki. Et niinku mun mielest on myös ihanaa se, että lapsi näkee itsensä leikkimässä ja toimimassa.” Terapeutin kanssa jaetusta leikistä lapsi voi saada tunteen siitä, että hänen leikkinsä on niin arvokasta ja tärkeää, että aikuinen haluaa osallistua siihen ja yhteisleikki aikuisen kanssa on palkitsevaa.

”Monta kertaa musta tuntuu, et mejän lapset nii ne ei oo tottunu, et aikuinen leikkii siinä lattiatasossa lapsen kanssa, et jo se että aikuinen leikkii hänen kanssaan on palkinto, et se huomio on niinku pelkästään siin leikissä ja me leikitää yhdessä, nii se on, mikä mejän huostaan otetuilla lapsilla on usein oikeesti, et niil ei oo kokemusta siitä et aikuinen jakaa asioita.”

Leikin rooliin kuuluu *leikkivälineiden käyttö mielikuvituksen hersyttäjänä*. Leikkivälineet houkuttelevat leikin aloittamiseen ja mielikuvituksen käyttöön ja toimivat näin leikin hersyttäjinä. Leikkivälineet elävöittävät leikkiä ja tuovat siihen uskottavuutta. Lelun tarkoituksiksi koettiin mahdollistaa mielikuvituksen käyttöä. Lelut, jotka määrittävät liikaa, miten niillä kuuluu leikkiä, voivat pilata leikkiä.

5.3 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Johtopäätöksiä tehdessään tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan (Tuomi – Sarajärvi 2009: 113). Seuraavassa on peilattu tuloksia toimintaterapian teorioihin. Yhteenvetoa on jäsennetty tutkimuskysymysten mukaisesti koskemaan yleisesti leikin roolia Tammirinteen vastaanottokodissa sekä alakysymysten mukaisesti koskien leikin käyttöä ja leikin kehityksen tukemista.

Vastaanottokoti tuo ympäristönä omat haasteensa toimintaterapiaan. Lapsen aikaisemmat olosuhteet, kasvuolosuhteet ja kulttuurista vaikuttavat siihen, millaista leikki

on. Tullessaan Tammirinteen vastaanottokotiin lapsi ei välttämättä osaa leikkiä ollenkaan, koska hänellä ei ole ollut siihen mahdollisuutta johtuen esimerkiksi lelujen puutteesta tai siitä, että hänellä ei ole ollut aikaa leikkiä. Lapsi voi myös reagoida ennakoimattomasti uusissa tilanteissa. Esimerkiksi tietyt lelut voivat herättää lapsessa negatiivisia muistoja. Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa huomio kohdistuu lapsen psyykeeseen, mielikuvitukseen sekä ajatus-, leikki-, ja kokemusmaailmaan. On tärkeää muistaa, että tullessaan Tammirinteen vastaanottokotiin lapsi on todennäköisesti enemmän tai vähemmän traumatisoitunut.

Lasten ”aikuisen nälkä” korostuu vastaanottokotiympäristössä enemmän kuin muualla. Lapsilla ei välttämättä ole kokemuksia siitä, että aikuinen jakaa leikkiä hänen kanssaan tai ylipäätään kokemusta siitä, että aikuinen arvostaisi leikkiä. Cooper (2000, 2009) on tutkinut kaltoinkohdeltujen lasten leikkiä, mutta toimintaterapian omassa kirjallisuudessa ja teorioissa ei juuri ole kirjoitettu toimintaterapiasta lastensuojelulaitoksessa. Ihmillisen toiminnan mallin mukaan ympäristö kuitenkin vaikuttaa kaikkeen toimintaan, sillä toiminta saa merkityksensä sen fyysisen ja sosiokulttuurisen kontekstinsa kautta. Arvojen, mielenkiinnonkohteiden, henkilökohtaisen vaikuttamisen, roolien, tapojen ja suorituskyvyn kohtaaminen ympäristön kanssa määrittävät sen, miten ympäristö yksilön toimintaan vaikuttaa. (Kielhofner 2008: 21.)

Sekä havainnointi- että haastattelumateriaalin perusteella kävi ilmi, että toimintaterapeutit Tammirinteen vastaanottokodissa eivät juuri käytä aikuisjohtoista leikkiä. Leikin todettiin olevan tarvittaessa pikemmin terapeutin rajaamaa johonkin tiettyyn leikkiin ja tämän rajatun leikin sisällä lapsella on vapaus viedä leikkiä haluamaansa suuntaan. Terapeutti voi esimerkiksi rajata, että sillä kerralla leikitään nukkekodilla, mutta lapsi saa leikkiä nukkekodilla niin kuin haluaa. Terapeutti on lapsen tukena, jos lapsi ei itsenäisesti kykene viemään leikkiä eteenpäin. Terapeutti voi harkitusti tarjota lapsen vapaaseen leikkiin haastavia teemoja, jolloin leikin kautta päästään käsittelemään esimerkiksi lapselle vaikeita tunteita ja kokemuksia. Terapeutti voi määritellä myös vapaan leikin olevan tavoite itsessään. Esimerkiksi lapsen kokemusta ja pelkoa tulipalosta on työstyetty vapaassa leikissä, jolloin terapeutti on ottanut tavoitteeksi pikkuhiljaa saada kerrasta toiseen leikissä ollut tulipalo sammutettua. Ryan (2009: 190) nostaa esiin, että terapeutin on tärkeää huomata tilanteet, joissa lapsi tarvitsee aikuista sanoittamaan leikkiään ja ”pelastamaan” leikeissä tai piirustuksissa olevien tapahtumien henkilöt. Myös Royeenin (1997: 2) mukaan leikki on keino työstää ristiriitoja ja koettuja traumoja.

Leikkimielisyyden mallissa leikin elementteihin kuuluu, että leikki on sisäisesti motivoitunutta ja lapsi kontrolloi omaa leikkiään. Tällöin lapsi leikkii leikkiä, koska haluaa sitä tehdä ja hän on vastuussa omista teoistaan ja päättää, miten leikkiä leikitään. (Skard – Bundy 2008: 71–73.) Haastattelussa oltiin yhtä mieltä siitä, että terapian tulisi olla lapsijohtoista. Tammirinteen vastaanottokodissa toimintaterapeutit antavat lapsen niin valita leikkejä kuin tehdä leikistä sellaista kuin itse haluaa. Leikkiryhmässä lapset osallistivat terapeuttia omilla ehdoillaan leikkiin, esimerkiksi kotileikkiin lapset pyysivät terapeuttia mukaan alkamalla tarjota hänelle ruokia maisteltavaksi. Terapeutti voi leikkiä lapsen kehittämässä juonessa ohjailematta itse tapahtumia.

Leikkivälineet ovat osa leikkiä toimintaterapiassa. Kuten lasten toimintaterapiassa yleisesti, myös Tammirinteen vastaanottokodissa leikkivälineiden käytön tulee aina olla harkittua, sillä jokainen lapsi on erilainen. Joidenkin lapsien kohdalla leluja ja leikkivälineitä on hyvä rajata, sillä liika lelujen ja leikkivälineiden määrä voi aiheuttaa lapsessa hämmennystä. Leikkivälineet voivat olla myös osa taitojen harjoittelua niin, että lapset joutuvat jakamaan ja vuorottelemaan käytettävissä olevilla leluilla. Esimerkiksi leikkiryhmään oli kotileikkikerralle tuotu yhden nukenvaunut, jolloin lasten täytyi vuorotella niiden käytössä. Lelut ja leikkivälineet toimivat mielikuvituksen hersyttäjinä ja niiden tarkoituksena on herätellä leikkiä. Liian valmiit lelut saattavat kuitenkin ennemminkin pilata kuin tukea leikkiä. Leikkivälineiden tarkoituksena on elävöittää ja tuoda leikille uskottavuutta. Esimerkiksi nukkeleikki ilman nukkeja ja vaunuja voi olla hankalaa. Myös esimerkiksi peiliä käytetään Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapiassa yhtenä leikkivälineenä. Peiliin voi kurkistella tai sen kautta voi ottaa kontaktia toiseen. Koska samoja leikkivälineitä käyttävät useat lapset, lelujen hygieenisuus on tärkeä asia.

5.3.1 Leikin käyttö

Parhamin (2008: 30–31) mukaan lasten toimintaterapiassa leikkiä voidaan käyttää välineenä taitojen opetteluun ja lapsen motivointiin, mutta leikki voi myös itsessään olla terapian tavoitteena. Myös Couch ym. (1998) ovat tutkineet leikin käyttöä toimintaterapiassa. Heidän tutkimuksensa mukaan leikki on tärkeä tekijä motiivoinnin kannalta sekä terapian ja arvioinnin välineenä. Tutkimuksen mukaan harva toimintaterapeutti kuitenkaan arvioi leikkiä tai asettaa leikkiä tavoitteeksi. (Couch ym. 1998: 111.) Molemmista aineistoista nousi esiin, että leikkiä käytetään toimintaterapiassa niin välineenä erilaisten taitojen harjoitteluun kuin terapian tavoitteena. Lisäksi leikkiä käytetään myös terapiaan sitouttamisessa ja lapsen motiivoinnissa, palkintona sekä arvioinnin kohteena ja

välineenä arvioinnille. Leikin kautta harjoitellaan vuorottelua, jakamista, oman vuoron odottamista, huomion vastaanottamista, muiden huomioimista, pettymysten ja onnistumisten sietämistä sekä tunteiden käsittelyä ja ilmaisua. Leikin ohella harjoitellaan myös kognitiivisia taitoja. Esimerkiksi pelattaessa opetellaan samalla erilaisia värejä, numeroita ja laskemista. Leikin avulla voidaan myös puuttua lapsen leikissä tuottamiin toistuviin teemoihin tai vaihtoehtoisesti terapeutti voi tarjota lapselle leikkiin jonkin haastavan teeman, jota on helpompi käsitellä leikin kautta.

Kokonaisuudessaan Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapeutit näkevät leikin opettavan lapselle taitoja elämää varten. Lapsi harjoittelee leikin maailmassa niitä taitoja, joita hän myöhemmin tarvitsee esimerkiksi koulu- ja työmaailmassa. Leikki on siis vakavasti otettavaa toimintaa, vaikka se sisältää mielikuvituksen käyttöä ja on useimmiten hauskaa ja nautittavaa. Myös Knox (2005) nostaa esille, että lapsi opettelee leikin kautta elämää. Sen kautta lapsi oppii asioita ympäröivästä maailmasta, toisista ihmisistä sekä itsestään, joita ei muulla tavoin voi opettaa. Jokainen lapsi käsittelee näitä asioita omalla tavallaan ja muodostaa samalla omaa identiteettiään. (Knox 2005: 571.)

Leikki itsessään motivoi ja sitouttaa lasta osallistumaan terapiaan ja arviointiin. Terapiatan tavoitteena voi olla itsessään leikki, jolloin keskitytään harjoittelemaan leikkimistä ja tukemaan leikin kehitystä. Leikkiä opetellaan esimerkiksi mallintamalla lapselle, miten leikitään. Toimintaterapiassa lapselle mahdollistetaan leikki ja lapsen leikkiä rikastutetaan tarjoamalla erilaisia näkökulmia leikkiin, mikä jo itsessään tukee leikin kehitystä. Arvioinnissa leikkiä voidaan käyttää välineenä jonkin muun taidon arviointiin, mutta leikki voi myös olla arvioinnin kohteena. Esimerkiksi pihaleikit ovat hyviä leikkejä arvioidessa motorisia taitoja. Leikkiä arvioidessa voidaan arvioida esimerkiksi lapsen taitoa kehittää juonta, käyttää mielikuvitusta tai leikkiä muiden lasten kanssa. Leikkiä verrataan ikätasoiseen normaalikehitykseen ja sitä kautta leikin kehitykseen. Bryze (2008: 43) nostaa esiin, että toimintaterapeuteilla on runsaasti erilaisia leikin arviointivälineitä. Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapeutit eivät kuitenkaan käytä leikin arviointiin mitään valmista arviointivälinettä, vaan he suunnittelevat ja tekevät havaintoja lapsen normaalikehitykseen pohjaten. Arvioidessa muita taitoja leikin kautta toimintaterapeuteilla on käytössä MFED-arviointiväline.

Leikin vertaamista normaalikehitykseen käytetään myös toimintaa suunniteltaessa ja porrastaessa. Leikki ja toiminta suunnitellaan siten, että se vastaa lapsen iän mukaista kehitystä tai sen päämääränä voi olla iän mukainen leikki. Leikkiryhmässä toimintaa

porrastettiin niin, että yksinleikistä edettiin yhteisleikkiin. Mulliganin (2003) mukaan viisivuotiiaan lapsen leikissä sosiaaliset suhteet ja yhteisleikki ovat tärkeitä. Lapsi alkaa ymmärtää sääntöjä ja kilpailua erilaisissa peleissä. Kaverisuhteista tulee tässä iässä lapselle yhä merkittävämpiä. (Mulligan 2003: 103.) Leikkiryhmään osallistui neljä viisivuotiasta lasta ja jokaisella kerralla leikki alkoi yksinleikistä ja muuttui pikkuhiljaa kohti yhteisleikkiä. Esimerkiksi nukkekotileikissä jokainen lapsi sai ensin sisustaa oman nukkekotinsa ja luoda sinne leikin, jonka jälkeen leikkiä muutettiin niin, että lapsia kannustettiin aikuisen tuella yhteisleikkiin.

5.3.2 Leikin kehityksen tukeminen

Toisinaan vastaanottokotiin tulee lapsia, jotka eivät osaa leikkiä ollenkaan. Lapsi ei esimerkiksi tunne leikkivälineitä tai lapsi ei osaa leikkiä, koska hänellä ei ole ollut mahdollisuutta siihen. Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapeutit näkivät leikin kehityksen tukemisen keinoiksi leikin mallintamisen. Terapeutti voi myös tarjota lapselle vihjeitä ja vaihtoehtoja, joiden kautta lapsi voi kehittää leikkiään eteenpäin. Jo leikin mahdollistaminen toimintaterapiassa kehittää leikkiä. Toki myös kaiken muun terapiasa tehtävän toiminnan ohella leikki kehittyy. Esimerkiksi hienomotorinen leikki helpottuu hienomotoristen harjoitusten myötä. Haastattelussa ja havainnoinnissa tuli ilmi, että leikissä tähdättiin aikuisen tuella ikätasoiseen leikkiin. Toimintaterapian kirjallisuudesta nousee esille, että leikki voi itsessään olla tavoite (Parham 2008: 31), mutta enimmäkseen leikkiä on käsitelty siitä näkökulmasta, miten se sopii muiden taitojen harjoittelun välineeksi.

Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapeutit ajattelevat esimerkiksi peilin olevan yksi keino tehdä lapselle leikkiä näkyväksi. Peilin kautta lapsi näkee itsensä leikkimässä, mikä tukee lapsen leikkijän roolia ja sen kehittymistä. Terapeutin arvostus leikkiä kohtaan on tärkeää. Terapeutti arvostaa leikkiä tarjoamalla siihen mahdollisuuden. Lisäksi jaettu leikki terapeutin kanssa antaa lapselle tunteen, että hänen leikkinsä on tärkeää. Leikkivälineet ja niiden hyvä kunto ovat myös osaltaan lapsen ja leikin arvostamista. Kun lapsi saa kokemuksen leikkinsä arvokkuudesta, lapsella on mahdollisuus heittäytyä leikkijän rooliin, jolloin leikki pääsee kehittymään. Tammirinteen vastaanottokodissa tämän huomaa hyvin, kun lasten, joilta on viety arvokkuuden tunne, itsetunto rakentuu heidän saadessaan kokemuksia oman toimintansa arvokkuudesta. Kielhofnerin (2008 16–18) inhimillisen toiminnan mallissa sisäistettyjen roolien omaksumisen

kautta sille tyypillinen ajattelutapa ja toiminta liitetään osaksi identiteettiä, eli lapsi toteuttaa identiteettinsä mukaista toimintaa leikkijän roolin kautta.

6 Pohdinta

6.1 Lastensuojeluun ja leikkiin perehtyminen

Opinnäytetyön tekijöiden yhteinen kiinnostus leikkiin oli opinnäytetyöaiheen aihion alku. Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapeuttien kiinnostus leikkiin ja sen tutkimiseen johti yhteistyökumppanuuden syntymiseen. Prosessin alkuvaiheessa aihe oli rajautumaton ja erilaisia vaihtoehtoja oli useita. Leikin roolin selvittäminen Tammirinteen vastaanottokodissa oli lopullisen aiheen ensimmäinen muoto. Vaihtoehtona oli selvittää leikin roolia yleisesti Tammirinteen vastaanottokodissa, jolloin leikin havainnointia olisi tehty useilla osastoilla ja haastatteluun olisi osallistunut toimintaterapeuttien lisäksi myös muita Tammirinteen vastaanottokodin työntekijöitä. Vaarana kuitenkin oli, että työstä olisi sellaisenaan tullut liian laaja. Tammirinteen vastaanottokodissa on 0–12-vuotiaita lapsia, mutta leikki kehittyy tällä välin paljon ja se muuttuu hyvin erilaiseksi kouluiässä varhaislapsuuteen verrattuna, joten ikäryhmän rajaaminen oli tarkoituksenmukaista. Lopulta aiheeksi rajautui leikin roolin selvittäminen alle kouluikäisten lasten kanssa tehtävässä toimintaterapiassa Tammirinteen vastaanottokodissa.

Opinnäytetyöprosessin alussa oli tärkeää pyrkiä ymmärtämään, mitä lastensuojelu on ja miten se toimii. Aiheeseen perehdyttiin lastensuojelulain, kirjallisuuden ja yhteistyökumppaneilta saadun tiedon avulla. Oli tärkeää ymmärtää, mitä vastaanottokoti tarkoittaa ja millaisessa tilanteessa lapset sinne tulevat. Lastensuojelu on kokonaisuutena laaja ja vastaanottokodit ovat vain osa lastensuojelun toimintaa. Tiedonhaku tietokannoista tuotti tuloksia vain vähän. Yhtään kansainvälistä tutkimusartikkelia lastensuojelussa tehtävästä toimintaterapiasta ei ollut saatavissa. Tämä voi liittyä siihen, että lastensuojelujärjestelmä on muualla maailmassa erilainen kuin Suomessa, ja hakusanat ”child welfare” ja ”child protective services” eivät tämän takia tuottaneet tulosta. Opinnäytetöitä aiheesta löytyi muutamia, mutta niissä toimintaterapiaa lastensuojelulaitoksessa oli käsitelty hyvin eri näkökulmista. Tiedonhaussa päädyttiin etsimään tietoa aiheen eri osa-alueisiin liittyen, jotta valitut tutkimusartikkelit käsittelisivät kokonaisuudessaan tutkittavaa aihetta.

Aiheen syvemmän ymmärryksen kannalta oli tärkeää hakea myös tietoa lapsen normaalikehitykseen ja leikin kehitykseen liittyen, jotta ymmärrys siitä, miksi jotakin leikkiä käytetään tietyllä tavalla tietyn ikäisen lapsen kanssa, kehittyisi. Tämä ymmärrys oli

tärkeää havainnointi- ja haastattelumateriaalien ymmärtämisessä ja analysoimisessa. Lisäksi sen avulla oli mahdollista kiinnittää huomiota oikeisiin asioihin. Lasten toimintaterapiakirjallisuuteen perehtyminen oli myös olennainen osa opinnäytetyötä. Leikki on iso osa lasten toimintaterapiaa ja kirjallisuuden kautta sen selvittäminen, miten leikkiä toimintaterapissa käytetään, auttoi ymmärtämään, miten vastaanottokoti ympäristönä vaikuttaa leikin rooliin. Ympäristöä itseään ei opinnäytetyössä käsitelty kirjallisuuden ja tutkimuksien kautta, koska ympäristön vaikutus leikkiin tuli näkyväksi aineistoista saaduissa tuloksissa. Ennen havainnoinnin ja teemahaastattelun tekoa ei ollut vielä ymmärrystä siitä, miten juuri vastaanottokoti ympäristönä vaikuttaa lapsen leikkiin, joten se oli yksi tutkimuksen tuloksista.

Yleisesti ympäristön vaikutusta toimintaan käsiteltiin inhimillisen toiminnan mallin kautta. Tämän lisäksi saman mallin kautta käsiteltiin myös roolien yhteyttä toimintaan ja roolien tukemista. Tämä oli tärkeä osa toista tarkentavaa tutkimuskysymystä, sillä lapsen leikkijän roolin tukeminen nousi tuloksissa suureksi osaksi leikin kehityksen tukemista toimintaterapian avulla. Toisena toimintaterapian mallina opinnäytetyössä käytettiin Anita Bundyn leikkimielisyyden mallia.

6.2 Menetelmät ja tulosten arviointi

Opinnäytetyössä selvitettiin, mikä on leikin rooli alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa Tammirinteen vastaanottokodissa. Tähän päätutkimuskysymykseen sekä kahteen tarkentavaan tutkimuskysymykseen, miten leikkiä käytetään ja miten toimintaterapialla voidaan tukea leikin kehitystä, haettiin vastauksia teemahaastattelun sekä havainnoinnin kautta. Havainnoinnin kohteena oli neljästä viisivuotiaasta lapsesta koostuva leikkiryhmä, joka kokoontui yhteensä kuusi kertaa kerran viikossa. Leikkiryhmässä leikkeinä käytettiin pelejä, nukkekotia, kotileikkiä, sormi- ja käsinukkeja sekä rakentelu- ja muovailuleikkejä. Teemahaastatteluun osallistuivat Tammirinteen vastaanottokodin kaksi toimintaterapeuttia. Haastattelu toteutettiin parihaastatteluna, jotta haastattelutilanne olisi mahdollisimman keskustelunomainen. Haastateltavien pienestä määrästä huolimatta saatiin kerättyä runsaasti yksityiskohtaista aineistoa. Molemmista aineistoista tehtiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineistoja analysoitaessa tultiin tulokseen, että oli tarpeen tehdä sekä haastattelu että havainnointi. Ilman haastattelua ei olisi saavutettu syvempää ymmärrystä leikkiryhmästä kerätystä aineistosta, mutta havainnointi myös vastaavasti täydensi ja toi näkyväksi haastattelussa kerrottuja asioita.

Tulokset sekä opinnäytetyön taustalla vaikuttava kirjallisuus ja aiemmat tutkimukset tukivat monelta osaa toisiaan. Tuloksista saatiin kuitenkin vielä täydennystä leikin roolia koskien. Vastauksia saatiin sekä pääkysymykseen että sitä tarkentaviin tutkimuskysymyksiin. Ensimmäinen tarkentava tutkimuskysymys ”Miten leikkiä käytetään toimintaterapiassa?” sai vastauksia sekä havainnoinnista että teemahaastattelusta. Alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa leikillä on tärkeä rooli Tammirinteen vastaanotkodissa ja leikkiä käytetään useisiin eri tarkoituksiin lapsesta riippuen. Leikkiä käytetään välineenä taitojen opettelulle ja arvioinnille, arvioinnin kohteena sekä terapian tavoitteena. Leikkiä käytetään myös lapsen motivoinnissa ja palkitsemisessa. Vastaanotkotyöympäristössä leikkiä käytetään välineenä lapsen tunnekokemusten läpikäymiselle sekä trauman käsittelylle. Tällöin leikki toimii välineenä lapselle käsitellä hänelle vaikeita tai tärkeitä asioita ja toisaalta terapeutille välineenä puuttua niihin. Joskus leikkiä käytetään myös välineenä leikin opetteluun, jolloin leikkiä mallinnetaan lapselle.

Toiseen tarkentavaan tutkimuskysymykseen ”Miten toimintaterapialla voidaan tukea leikin kehitystä vastaanotkodissa?” saatiin vastauksia suurimmaksi osaksi teemahaastattelun kautta, mutta samoja teemoja näkyi myös havainnointiaineistossa. Toimintaterapiassa leikin mahdollistaminen tukee jo itsessään leikin kehitystä. Lapsen leikkiin voidaan toimintaterapiassa tuoda iän mukaisen leikin elementtejä ja tehdä lapsen leikkiä sitä kautta monimuotoisemmaksi. Tärkeää leikin kehityksen tukemisen kannalta on, että toimintaterapeutti arvostaa leikkiä, sillä leikin arvostamisen kautta myös lapsi kokee itsensä arvostetuksi. Tämä tukee lapsen leikkijän roolia ja samalla myös leikin kehitystä. Yksittäisiä keinoja leikin kehityksen tukemiseksi on leikin mallintaminen, leikin eteenpäin vieminen ja teemojen tarjoaminen leikkiin.

Päätutkimuskysymykseen ”Mikä on leikin rooli Tammirinteen vastaanotkodin alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa?” saatiin tarkentavien tutkimuskysymyksien lisäksi täydentäviä vastauksia. Leikin rooli on suuri myös siinä suhteessa, ettei kaikilla lapsilla ole kokemusta aikuisen kanssa jaetusta leikistä, jolloin toimintaterapiassa yhteiset leikkihetket terapeutin kanssa ovat lapselle arvokkaita. Leikinmuotoina käytetään vapaata sekä ohjattua leikkiä riippuen toimintaterapian tavoitteista. Tärkeintä on kuitenkin, että leikki vastaa lapsen ikätasoista kehitystä. Leikissä painotetaan lapsijohtoisuutta, mutta joskus terapeutti tukee ja kannattelee lapsen leikkiä. Leikki ei kuitenkaan koskaan ole täysin aikuisjohtoista, sillä se ei olisi tarkoituksenmukaista. Oli tärkeää huomata, että myös leikkivälineet olivat osa leikin roolia, sillä niiden kautta voidaan auttaa mielikuvituksen käytössä, arvostaa lasta ja tukea lapsen leikkijän roolia.

Tutkittaessa leikkiä vastaanottokotiympäristössä tekijöillä oli ymmärrys siitä, että ympäristö vaikuttaa luomalla omat erityispiirteet toimintaterapian toteuttamiselle. Syvempi ymmärrys ympäristöstä tuli kuitenkin vasta tulosten myötä. Vaikka ympäristön vaikutuksia itsessään ei tutkittu, nousivat ne esiin molemmista aineistoista. Leikin käyttömahdollisuudet saavat uusia piirteitä esimerkiksi silloin, kun lapsi ei osaa leikkiä. Inhimillisen toiminnan mallin mukaan toiminta saa merkityksensä fyysisen ja sosiokulttuurisen kontekstinsa kautta (Kielhofner 2008: 21). Lapsen elämäntilanne ja tausta yhdistettynä ympäristöön ja kontekstiin vaikuttaa leikin rooliin. Lapsen aiemmat kokemukset esimerkiksi vuorovaikutuksesta aikuisten kanssa, leikkivälineistä ja mahdollisuudesta leikkiin määrittävät sitä, millaisena leikki toimintaterapiassa näyttäytyy. Koska lapsi on vieraassa ympäristössä vieraiden aikuisten kanssa, leikki vastaanottokodissa saattaa olla hyvin erilaista kuin kotioloissa. Vastaanottokoti voi olla lapselle turvallinen ympäristö, joka tukee leikkiä tai päinvastoin.

Tutkimuskysymyksissä ei haettu vastausta siihen, miten leikin avulla pystytään toimintaterapiassa tukemaan lapsen ikätasoista kehitystä. Tämä näkökulma nousi kuitenkin selkeästi esiin tuloksista, sillä, kuten aiemmin on jo mainittu, toimintaterapeutit suunnittelevat ja arvioivat leikkiä lapsen normaalikehityksen kautta. Leikin avulla harjoitellaan lapsen iän mukaisia taitoja ja toimintaterapian tavoitteena voi olla iän mukainen leikki. Leikin kautta kehittyvät taidot ovat osa lapsen kokonaiskehitystä. Esimerkiksi leikin kautta opeteltavat numerot ja värit luovat pohjaa lapsen akateemisille taidoille, jolloin leikki toimintaterapiassa tukee lapsen normaalikehitystä. Myös leikin arvostaminen ja sitä kautta lapsen arvostaminen tukevat lapsen identiteetin kehittymistä.

Materiaalien keräämisen yhteydessä esiin nousi teemoja, joihin ei löytynyt yksiselitteistä ratkaisua niin kirjallisuudesta kuin opinnäytetyön tuloksistakaan. Prosessin aikana pohdittiin käsitettä ”leikkitaidot”, joista puhutaan osassa suomenkielistä materiaalia. Englannin kielessä sanalle ei kuitenkaan kirjallisuuden kautta löytynyt vastinetta. Tämän takia heräsi mielenkiinto siitä, voidaanko puhua leikkitaidoista, eli jostain tietyistä ryhmästä erilaisia taitoja, joita leikkimiseen tarvitaan. Lapsen taidot kehittyvät leikin kautta ja erilaiset leikit vaativat hyvin erilaisia taitoja. Näitä samoja taitoja tarvitaan kuitenkin myös muussakin toiminnassa kuin leikissä, esimerkiksi kognitiivisia taitoja.

Toinen keskustelua herättänyt teema oli leikin määritelmä, joka ei kirjallisuudenkaan mukaan ole yksiselitteinen. Leikille on kuitenkin nimetty tiettyjä tunnuspiirteitä, joiden

kautta leikkiä voidaan yleisesti määritellä ja joita opinnäytetyössä on esitelty kirjallisuuden sekä Anita Bundyn leikkimielisyyden mallin mukaan. Edellä mainittujen lähteiden mukaan leikin tulisi sisältää sisäsyntyistä motivaatiota, todellisuuden kumoamista, sisäistä kontrollia, nautittavuutta ja iloa (Skard – Bundy 2008: 71–73). Tämän perusteella heräsi kysymys siitä, onko esimerkiksi pelaaminen leikkimistä. Parhamin (2008: 3–4) mukaan kaikki sääntöpelit ja urheilulajit eivät täytä leikille tyypillisiä piirteitä. Esimerkiksi palapelin tekeminen ei täytä kaikkia leikille tyypillisiä piirteitä. Opinnäytetyön tuloksien mukaan palapelin tekemistä voidaan kuitenkin pitää leikkinä. Suomenkielessä leikin määritelmää vaikeuttaa se, että esimerkiksi pelatessa ei puhuta leikkimisestä. Englanninkielessä sana ”play” tarkoittaa sekä leikkimistä, pelaamista että soittamista.

6.3 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä lastensuojelulaitoksessa. Haastattelu- ja havainnointiaineistot koskivat vain Tammirinteen vastaanottokodissa tehtävää toimintaterapiaa. Aineisto on siis suppea eikä se ole laajasti yleistettävää. Kirjallisuuteen nähden siinä on kuitenkin paljon yhteneväisyyksiä, mutta myös uusia näkökulmia leikin käyttöön, joista osa on yhteydessä ympäristöön ja kontekstiin. Opinnäytetyötä tehdessä tekijöiden omat tutkimustaidot olivat vähäiset, sillä opinnäytetyö oli kummallekin ensimmäinen laadullinen tutkimus. Tutkimustaidot voivat osaltaan vaikuttaa työn luotettavuuteen. Huolellisen teoriaan perehtymisen kautta on kuitenkin pyritty lisäämään työn luotettavuutta.

Opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että tutkimuslupaa työn toteuttamiselle haettiin Vantaan kaupungilta. Tutkimuslupahakemuksen käsitteli Vantaan kaupungin Tutkimus- ja kehittämistoiminnan koordinaatioryhmä. Tutkimuslupa hyväksyttiin ensimmäisellä hakukerralla. Tämän lisäksi tutkimukselle kysyttiin kirjallista lupaa Tammirinteen vastaanottokodin johtajalta ja leikkiryhmään osallistumiseen pyydettiin kirjallista lupaa lasten vanhemmilta. Opinnäytetyössä ei ole julkaistu minkäänlaisia tunnistetietoja liittyen lapsiin tai muihin työntekijöihin Tammirinteen vastaanottokodissa. Tämä takaa sen, ettei opinnäytetyöstä koidu lapsille tai heidän vanhemmilleen haittaa. Teemahaastattelun ja havainnoinnin materiaaleissa (esimerkiksi litteroinnissa) ei käytetty nimiä eikä muita tunnistetietoja, ja aineistot hävitettiin niiden käyttämisen jälkeen.

Edellä mainittujen asioiden lisäksi opinnäytetyön luotettavuutta pyrittiin lisäämään niin, että molemmat opinnäytetyön tekijät lukivat teemahaastattelun materiaalin ensin itsek-

seen ja nostivat sieltä omasta mielestään pääasiat. Tämän jälkeen tiedot yhdistettiin ja ne käytiin yhdessä läpi. Havainnointirunkoon pyydettiin kommentteja lehtori Anja Sariolta, joka on myös itse tutkinut leikkiä. Tämän lisäksi jatkuva vuorovaikutus yhteistyökumppanin kanssa sekä säännölliset ohjausajat opinnäytetyötä ohjaavien opettajien kanssa lisäsivät tekijöiden omaa pohdintaa ja toivat työhön uusia näkökulmia. Ennen lopullista opinnäytetyön palauttamista työstä annettiin raakaversio luettavaksi ohjaaville opettajille ja viestinnän opettajalle, opponenteille sekä kahdelle täysin ulkopuoliselle lukijalle, jotka eivät tienneet toimintaterapiasta mitään ja luonnollisesti Tammirinteen vastaanottokodin toimintaterapeuteille.

Teemahaastattelun teemat lähetettiin toimintaterapeuteille etukäteen, jotta heillä oli mahdollisuus tutustua teema-alueisiin. Tämän oletettiin lisäävän haastattelun keskustelunomaisuutta. Jälkeenpäin ajateltuna pohdittiin kuitenkin sitä, olisiko haastattelussa noussut vielä joitakin muita teemoja tai aiheita, jos valmiita teemoja ei olisi lähetetty etukäteen. Tällöin teemat olisivat ohjanneet haastattelua vain siinä tilanteessa, mikäli johonkin haluttuun aiheeseen ei olisi saatu vastausta tai siihen olisi haluttu tarkennusta. Parihaastatteluun päädyttiin yhdessä toimintaterapeuttien kanssa, sillä myös he uskoivat sen lisäävän teemahaastattelun antia.

Ympäristönä vastaanottokoti on sensitiivinen ja tutkimuksen tekemiseen sellaisessa ympäristössä liittyy paljon eettisiä puolia. Tutkimuskohteen ja tutkimuskysymyksien asettaminen täytyi tästä syystä tehdä erityisen huolellisesti. Aihe rajattiinkin koskemaan vain leikkiä ja sen roolia, jolloin yksittäisten lasten tutkiminen ei ollut tarpeellista. Havainnoinnissa huomio kiinnittyi siihen, miten leikkiä käytetään ja mitä sillä pyritään saavuttamaan. Leikkiryhmään osallistuneiden lasten yksittäisillä taidoilla tai henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ei tällöin ollut osallisuutta havainnointiin.

6.4 Jatkotutkimusehdotukset

Leikin roolista olisi hyvä tehdä vertailututkimus, jonka perusteella voitaisiin tehdä vertailua siitä, miten ympäristö vaikuttaa leikin käyttöön toimintaterapiassa. Vertailututkimuksessa voisi olla yksi havainnoitava toimintaterapiaryhmä esimerkiksi lastensuojelun alueelta ja toinen esimerkiksi terveyskeskusympäristöstä. Lapsien taustat ja syyt toimintaterapian tarpeelle vaikuttavat siihen, miten leikkiä käytetään, mutta tutkimuksen kautta olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka paljon leikin rooli eroaa erilaisissa ympäristöissä.

Toinen jatkotutkimusehdotus on selvittää lisää kulttuurin vaikutusta lapsen leikkiin ja sitä kautta toimintaterapiassa toteutuvaan leikkiin. Eli miten eri kulttuureissa leikkiä painotetaan, miten se näkyy ja millä keinoin leikkiä käsitellään toimintaterapiassa. Esimerkiksi, miten lapsen, joka ei ole koskaan leikkinyt leikkivälineillä, leikin kehitystä lähdetään toimintaterapiassa tukemaan. Opinnäytetyön tuloksissa nousi esiin, että kulttuurin osuus lapsen leikissä on suuri ja kulttuurista riippuen lapsen leikki ja taidot voivat olla hyvin erilaisia.

Lähteet

Burke, Janice Posatery 1998. Play: The Life Role of the Infant and Young Child. In Case-Smith Jane: Pediatric Occupational Therapy and Early Intervention. 2nd ed. Woburn, MA: Butterworth - Heinemann. 189–205.

Bryze, Kimberly C. 2008. Narrative Contributions to the Play History. In Parham, L. Diane – Fazio, Linda S. (eds.): Play in Occupational Therapy for Children. 2nd ed. St. Louis, MO: Mosby, Inc. 43–54.

Case-Smith, Jane 2005. Development of Childhood Occupations. In Case-Smith, Jane: Occupational Therapy for Children. 5th ed. St. Louis, MO: Elsevier Mosby. 88–116.

Case-Smith, Jane – Richardson, Pamela – Schultz-Krohn, Winifred 2005. An Overview of Occupational Therapy for Children. In Case-Smith, Jane: Occupational Therapy for Children. 5th ed. St. Louis, MO: Elsevier Mosby. 2–29.

Couch, Kari J. – Deitz, Jean C. – Kanny, Elizabeth N. 1998: The Role of Play in Pediatric Occupational Therapy. *The American Journal of Occupational Therapy* 52 (2). 111–117.

Cooper, Rodney 2009. Chapter 2 Play as Transaction: The Impact of Child Maltreatment. In Stagnitti, Karen – Cooper, Rodney (eds.): Play as Therapy. Assessment and Therapeutic Interventions. London; Philadelphia, PA: Jessica Kingsley Publishers. 31–44.

Cooper, Rodney J. 2000. The impact of child abuse on children's play: A conceptual model. *Occupational Therapy International* 7 (4). 259–276.

Florey, Linda L. – Greene, Sandra 2008. Play in Middle Childhood. In Parham, L. Diane – Fazio, Linda S. (eds.): Play in Occupational Therapy for Children. 2nd ed. St. Louis, MO: Mosby, Inc. 279–299.

Holloway, Immy – Wheeler, Stephanie 2010. Qualitative Research in Nursing and Healthcare. 3rd ed. Chichester, West Sussex; Ames, IA: Wiley-Blackwell.

Hussey, Susan M. – Sabonis-Chafee, Barbara – O' Brien, Jane Clifford 2007. Introduction to Occupational Therapy. 3rd ed. St. Louis: Elsevier Mosby.

Häkkinen, Pasi 1999. Lasta suojaavat yhteisöt. Teoksessa Sinkkonen, Jari – Pihlaja, Päivi (toim.): Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY. 94–121.

Kielhofner, Gary 2008. Model of Human Occupation: Theory and Application. 4th ed. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

Knox, Susan H. 2005. Play. In Case-Smith, Jane: Occupational Therapy for Children. 5th ed. St. Louis, MO: Elsevier Mosby. 571–586.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Morrison, Christine Doyle – Metzger, Peggy 2001. Play. In Case-Smith, Jane: Occupational Therapy for Children. St. Louis: Mosby Inc. 528–544.

Mulligan, Shelley 2003: Occupational Therapy Evaluation for Children: A Pocket Guide. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Nuorisotutkimusseura ry. n.d. Lastensuojelu tarvitsee tutkimusta. Verkkodokumentti. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/ajankohtaista/lastensuojelu-tarvitsee-tutkimusta>>. Luettu 3.3.2014.

Ojanen, Tuija – Ritmala, Marjo – Sivén, Tuula – Vihunen, Riitta – Vilén, Marika 2009: Lapsen aika. Helsinki: WSOY.

Parham, L. Diane 2008. Play and Occupational Therapy. In Parham, L. Diane – Fazio, Linda S. (eds.): Play in Occupational Therapy for Children. 2nd ed. St. Louis, MO: Mosby, Inc. 3–39.

Rodger, Sylvia – Ziviani, Jenny 1999. Play-based Occupational Therapy. International Journal of Disability, Development and Education 46 (3). 337–365.

Royeen, Charlotte Brasic 1997. Play as Occupation and as an Indicator of Health. In Chandler, Barbara E. (ed.): The Essence of Play: a child's occupation. Bethesda, MD: The American Occupational Therapy Association, Inc. 1–14.

Ryan, Virginia 2009. Chapter 13 Playing for Healing and Growth: Exploring Theory and Practice in Non-Directive/Child-Centered Play Therapy. In Stagnitti, Karen – Cooper, Rodney (eds.): Play as Therapy. Assessment and Therapeutic Interventions. London; Philadelphia, PA: Jessica Kingsley Publishers. 187–204.

Scaletti, Rowena 2005. Regaining childhood: A case study. Australian Occupational Therapy Journal 52 (1). 82–89.

Skard, Geva – Bundy, Anita C. 2008. Test of Playfulness. In Parham, L. Diane – Fazio, Linda S. (eds.): Play in Occupational Therapy for Children. 2nd ed. St. Louis, MO: Mosby, Inc. 71–93.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2012. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Lastensuojelu. Verkkodokumentti. <http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveystieteiden_palvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu>. Luettu 9.5.2013.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012 a. Ehkäisevä lastensuojelu. Verkkodokumentti. Päivitetty 12.10.2012. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/>>. Luettu 19.5.2013.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012 b. Taulukko. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret viimeisimmän sijoitustiedon mukaan vuosina 1995, 2000, 2005-2010. Verkkodokumentti. Päivitetty 2.7.2012. <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3b37e080-87ce-4b09-a6b7-2122180423d8>>. Luettu 15.8.2013.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012 c. Vastaanottokodit. Verkkodokumentti. Päivitetty 7.11.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/vastaa_nottokoti/>. Luettu 5.8.2013.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Mitä on lastensuojelu? Verkkodokumentti. Päivitetty 2.5.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/>. Luettu 5.8.2013.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Whitebread, David – Coltman, Penny – Jameson, Helen – Lander, Rachel 2009. Play, cognition and self-regulation: What exactly are children learning when they learn through play? *Educational & Child Psychology* 26 (2). 40–52.

Tiedote opinnäytetyöstä

12.9.2013

TIEDOTE OPINNÄYTETYÖSTÄ

Kolmannen vuoden toimintaterapeuttipiskelijät Emilia Niemi ja Laura Uusi-Jaakkola Metropolia Ammattikorkeakoulusta suorittavat viimeisen harjoittelujaksonsa Tammirinteen vastaanottokodissa 23.10.–5.12.2013. Harjoittelun yhteydessä toteutetaan opinnäytetyötä Tammirinteeseen.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millainen on leikin rooli Tammirinteen vastaanottokodin alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa. Tarkoituksena on lisätä ymmärrystä leikin vaikutuksesta lapsen kehitykseen ja siitä, miten leikkiä ja leikin normaalikehitystä voitaisiin tukea niissä tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu vastaanottokotiin. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös leikin käyttömahdollisuuksia eli sitä, miten leikkiä voi hyödyntää, mihin leikillä pyritään ja miten leikkiä toimintana käytetään tavoitteiden saavuttamisessa toimintaterapiassa.

Aineisto kerätään toimintaterapeuteille tehtävällä teemahaastattelulla ja lasten toimintaterapiatilanteita havainnoimalla. Havainnoinnilla pyritään konkretisoimaan haastattelussa esille tulleita tietoja. Havainnoinnin kohteena on leikki toimintana, ei lapsi, joka leikkiä leikkii.

Allekirjoittamalla annan suostumuksen opinnäytetyön toteuttamiseen Tammirinteen vastaanottokodissa. Tätä sopimusta on allekirjoitettu kaksi kappaletta.

Tommi Hiltunen, johtaja	Paikka ja aika
██████████, erikoistoimintaterapeutti	Paikka ja aika
██████████, toimintaterapeutti	Paikka ja aika

Tutkimuslupahakemus

Vantaa

Vantaan kaupunki | Sosiaali- ja terveystoimi

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

1 (9)

Tyhjennä lomake

	Seurunnimi	Seurunnimi	Etunimi
	Niemi	Niemi	Emilia
	Osoite		
	[redacted]		
	Puhelin	Sähköposti	
	[redacted]	emilia.niemi@metropolia.fi	
	Oppi- / tutkintalaitos		
	☐ 1 Yksipäivä ☐ 2 Muu korkeakoulu ☐ 3 Keskeiseen / ammatillinen koulu ☒ 4 Ammatillikorkeakoulu ☐ 5 Muu oppilaitos ☐ 6 Muu taustayhteisö kuin oppilaitos / koulu		
	Suoritetut tutkinnot		
	Ylioppilas		
	Muut tutkinnot		
	Sukunimi	Etunimi	Koulutus / virka / toimipaikka
	Uusi-Jaakkola	Laura	AMK-opiskelija
			+ -
2 Sivutoimilupa	Sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan palveluksessa oleville seuraaville tutkimusryhmän jäsenille haetaan sivutoimilupaa tutkimuksen suorittamiseen:		
			+ -
3 Oppi- / tutkimuslaitoksen tiedot	Oppi- / tutkimuslaitoksen nimi ja yhteystiedot		
	Metropolia Ammatillikorkeakoulu		
	Postiosoite PL 4000, 00079 Metropolia		
	Tutkimuksen vastuushenkilö / ohjaaja oppi- / tutkimuslaitoksessa		
	Jari Pihlava, Satu Aittomäki		
4 Tutkimuksen yleiset tiedot	Tutkimussuunnitelman hyväksymispäivämäärä oppi- / tutkimuslaitoksessa		
	26.8.2013		
	Tutkimuksen koko nimi		
	Leikkiä merkitystä etsimässä-Selvitys leikin roolista alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa vastaanottokodissa Tutkimussuunnitelman lyhenne		
	Tavasta		
	Leikkiä vastaanottokotiympäristössä on tutkittu vähän. Tutkimme, miten leikkiä hyödynnetään vastaanottokodin toimintaterapiatilanteissa ja miten toimintaterapialla voidaan tukea leikin kehitystä.		
	Tavoite ja merkitys		
	Tavoitteena on selvittää, millainen on leikin rooli Tammerinteen vastaanottokodin alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa. Selvittämmme, miten leikkiä hyödynnetään toimintaterapiassa. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä leikin vaikutuksesta lapsen kehitykseen ja siitä, miten leikkiä ja leikin normaalikehitystä voitaisiin tukea niissä tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu vastaanottokotiin.		
	Menetelmät		
	Tammerinteen kahdelle toimintaterapeutille tehtävät teemahaastattelut ja harjoittelun aikana lasten toimintaterapiatilanteiden havainnointi. Havainnoimalla leikkiä toimintaterapiatilanteissa pyrimme konkreettiseen haastattelulla saatua tietoa. Havainnoimissa pääosassa on itse leikki eikä lapsi, joka leikkiä leikkiä. Tavoitteena on olla havainnoita esimerkiksi lapsen leikkitoimia tai muuta sellaista, mikä henkilöityisi lapsen itseensä.		
	Toteutus ja aikataulu		
	Havainnointi toteutetaan opiskeleuhin liittyvän työharjoittelun yhteydessä 23.10.-5.12.2013 Tammerinteen vastaanottokodissa. Haastattelut toteutetaan joulukuussa 2013 ja tammikuussa 2014.		
	Lisäteksti tutkimussuunnitelma		

2 (9)

	Tutkimussuunnitelmasta saa antaa tietoja ulkopuolelle ☐ Kyllä ☒ Ei			
	Tutkimuksen alkamisaika Aineiston suunniteltu keräämistä aikaa (ppkkvvvv) <u>23102013</u> , päättyy (ppkkvvvv) <u>31012014</u>			
	Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika (ppkkvvvv) <u>31032014</u>			
5 Tutkimuksen kohdentuminen toimialalla	Tutkimuspaikka, tutkimuksen laatu ja luonne			
	Tutkimuksen kohdealue / kohdealueet sosiaali- ja terveysalan tukoyksiköissä ☐			
	1 Perhepalvelut	2 Terveyspalvelut	3 Vanhus- ja vammaispalvelut	4 Talous- ja hallintopalvelut
	☐ Aikuissoseioityö (toimeentulotuki) ☒ Lastensuojelun avopalvelut ja sijaishuolto ☐ Psyyssosiaaliset palvelut ☐ Päihdepalvelut	☐ Kuntoutustoiminta ☐ Päiivystystoiminta ☐ Suun terveydenhuolto ☐ Terveystieteiden palvelut ☐ Ennalta ehkäisevä terveydenhuolto ☐ Mielen- ja mielenterveyspalvelut -tukoyksiköt	☐ Hoiva-asumisen palvelut ☐ Vammaispalvelut ☐ Vanhuksen avopalvelut ☐ Sairaalapalvelut (Katrinas sairaala)	☐ Henkilöstö ☐ Kehittäminen ☐ Talous ☐ Yleishallinto
	5 Muu kohdealue			
	☐ Mikä <input type="text"/>			
Suomessa mukana myös:				
☐ HUS ☐ KYS ☐ OYS ☐ TAYS ☐ TYKS				
☐ Muu, mikä <input type="text"/>				
Ulkomaisten keskuksen lukumäärä: <input type="text"/>				
Tärkeimmät maat: <input type="text"/>				
Tutkittavien henkilöiden lukumäärä omassa keskuksessa: <input type="text"/>				
Tutkittavien henkilöiden kokonaismäärä: <input type="text"/>				
6 Tutkimuksen laatu, luokitus ja menetelmät	Tutkimuksen laatu			
	☐ 1 Väitöskirja ☐ 2 Lisensiaattitutkimus ☐ 3 Pro gradu ☒ 4 Ammatillinen opinnäyte			
	☐ 5 Muu opinnäyte ☐ 6 Muu, mikä <input type="text"/>			
	Tutkimuksen luokitus			
	☒ Perustutkimus ☐ Kliininen tutkimus			
	☐ Palvelujärjestelmään kohdistuva tutkimus ☐ Muu tutkimus, mikä <input type="text"/>			
	Luokituksen tarkennus			
	☐ Lääketieteen tutkimus ☐ Lääketutkimus			
	☐ Hoitotieteen tutkimus ☒ Muu, mikä <u>Toimintaterapian tutkimus</u>			
	☐ Jatkokutkimus, aikaisempi ETL-koodi / Diarinumero <input type="text"/> Käsitellyt salainen ☐ Kyllä ☐ Ei			
	Pääasiallinen tutkimusmenetelmä (rastita yksi vaihtoehto)			
☐ 1 Kysely ☒ 2 Haastattelut ☐ 3 Asiakirja- / tilastoanalyysi ☐ 4 Koekäsitelmä				
☐ 5 Havainnointi ☐ 6 Muu, mikä <input type="text"/>				

7 Tutkittavat henkilöt (ks. kohta 19, "Lupahakemuksen vaadittavat liitteet")	Tutkimus liittyy potilaan sairaushoitoon ☐ Kyllä ☒ Ei Tutkittavat ovat ☐ täysivaltaisia ☒ vajaakytyisiä / alaikäisiä ☐ tervettä vapaasehtoisia ☐ Informaatio annetaan vain suullisena, erityisperustelut liitteenä Suostumus pyydetään kirjallisena ☐ tutkittavalta ☒ huoltajalta tai hoitajalta ☐ Suostumus pyydetään vain suullisena, erityisperustelut liitteenä															
8 Tutkimuksen ulkopuolinen rahoittaja	Nimi ja yhteystiedot Protokollanumero _____ Protokollapäivämäärä _____															
9 Tutkimuksesta aiheutuvat kustannukset	Tutkimuksesta aiheutuvien kulujen korvaukset sosiaali- ja terveytoimelle tai sen tulosalueelle ☐ Tilavuorien siityskäytännöt huomioida kaupungin ohjeiden mukaan ☐ Erillissopimukset muista kustannuksista, esim. laboratoriopalvluista, sovittu ☐ Muut kustannukset, mitä _____ Tutkimuksesta aiheutuvien kulujen korvaukset tutkittaville henkilöille ☐ Matkat ☐ Tutkimuskätkäet ☐ Muu, mikä _____ Arvio sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalle aiheutuvista ylimääräisistä kustannuksista (tarkempi kuvaus tarvittaessa liitteeksi) <table border="1" data-bbox="552 896 1453 1048"> <thead> <tr> <th></th> <th>Tunteja</th> <th>Euroa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Henkilökunnan työpänos</td> <td>2</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Aik-palvelut (aineiston hankkiminen, tietojen poiminta asiakastietorekisteristä tres.)</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Materiaali-, postipalvelut, tiiet ja välineet</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Muut</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		Tunteja	Euroa	Henkilökunnan työpänos	2		Aik-palvelut (aineiston hankkiminen, tietojen poiminta asiakastietorekisteristä tres.)			Materiaali-, postipalvelut, tiiet ja välineet			Muut		
	Tunteja	Euroa														
Henkilökunnan työpänos	2															
Aik-palvelut (aineiston hankkiminen, tietojen poiminta asiakastietorekisteristä tres.)																
Materiaali-, postipalvelut, tiiet ja välineet																
Muut																
10 Sairaanhoidon piiriin tai muun olettisen toimikunnan käsittely	☐ Hyväksytty, koska ja missä _____ ☐ Kesken, missä _____ ☒ Ei, mikä Eettisen työryhmän lausuntojen pyytämisen kriteerit eivät täyty															
11 Lääketutkimus	Vaihe ☐ I ☐ II ☐ III ☐ IV Tutkittava lääkeaine ja -valmiste _____ Vertailuaineet ja -valmisteet _____ Valmistaja _____ Valmistaja _____ ☐ Rekisteröity valmiste ☐ Rekisteröimätön valmiste ☐ Muu Ilmoitus Lääkälän turvallisuus- ja kehittämiskeskukseen (Finmea) ☐ Kyllä ☐ Ei Lääketutkimus kuuluu Suomen lääketurvallisuuskeskuksen piiriin ☐ Kyllä ☐ Ei															
12 Eettiset näkökohdat	Tutkittavalle aiheutuvat hyödyt, riskit ja häiät (kipu, väsymätkö, tietosuojat, tutkittavan tilän seuranta jne.) Lasten toimintaterapiatilanteiden havainnointi toteutetaan harjoittelun yhteydessä, jolloin ehdinmme luoda lapsiin luottamuksuuhdasta. Tällöin toimintaterapiatilanteet eivät ole lapsille niin stressaavia kuin, jos paikalla olisi täysin vieraita ihmisiä, ja häiät lapselle on mahdollisimman pieni. Lisäksi tämä antaa esimerkiksi lapsen huoltajalle mahdollisuuden tavata meidät. Huoltajalle tutkimus tuottaa tietoa siitä, miksi lasten toimintaterapiassa leikitään. Hän saa tietoa myös arkipäivän tilanteisiin leikin vaikutuksista ja käyttömahdollisuuksista ja voi näin korostaa leikin merkitystä lapsen kehityksessä, mistä hyötyy myös lapsi itse. Alan opiskelijoille ja lasten toimintaterapiasta kiinnostuneille tutkimus tuottaa tietoa leikin käyttöä lasten toimintaterapiassa. Muut toimintaterapeutit saavat tietoa siitä, miten leikkiä käytetään toisessa kontekstissa, jolloin he voivat hyödyntää tietoa ja kehittää sitä kautta omaa työtään. Toivomme, että Vantaan kaupunki hyötyy kaupungilla työskentelevien toimintaterapeuttien osaamisesta ja tietotaidosta, koska tällöin sen työntekijät pystyvät palvelemaan asiakkaitaan paremmin ja tarkastelemaan asioita eri näkökulmista.															

	☐ Vakuutamme, että noudatamme Maailman Lääkäriliiton Helsingin julistusta. ☒ Vastuamme siitä, että henkilökuntaa informoidaan. ☒ Vakuutamme, että tutkijat ovat perehtyneet klinisistä tutkimuksista annettuihin määräyksiin ja noudattavat niitä.	
13 Asiakirjatiedot, joihin tässä hakemuksessa haetaan lupaa	1 Tarvitsevat sosiaal- ja terveydenhuollon selassepidettävät asiakirjatiedot, mitä tietoja, mistä ja milloin ajalla	
14 Käyttöoikeudet	2 Onko haettu tai haetaan tutkimusta varten käyttöoikeutta sosiaal- ja terveydenhuollon tietojärjestelmiin ☐ Kyllä ☒ Ei	Mihin järjestelmään ja milloin ajalla
15 Muut tutkimuksessa käytettävät tiedot	3 Muut asiakirjatiedot, mitkä, mistä ja milloin luvun, milloin ajalla Tutkimukseen ei tarvita asiakirjatietoja. Muut tiedot (esim. tutkittavilta haastattelun / kyselyn saatavat tiedot, näytteet yms.; mallit yhteydenotto- ja informoitokirjeistä ja suostumusasiakirjasta liitteeksi) Aineiston pääasiallinen keruumenetelmä on toimintaterapeuttien haastattelu. Havainnoitavista lapsista ei kerätä yksilöllisiä tietoja. Liitteessä on malli lasten vammaisille annettavasta tiedotteesta ja suostumuslomakkeesta sekä Tammirinteen henkilökunnalle annettu suostumuslomake.	
16 Tutkimusrekisterin tietotyypit (liitteenä on syytä olla esim. luonnos henkilökohtaisiin perustuksiin laadittavasta rekisteriselosteesta)	4 a) Tutkimusrekisterin kehittävät henkilön yksilölliset tiedot eriteltynä Tutkimuksessa ei synny rekisteroituvia eikä suojausta vaativia tietoja. Haastattelut toimintaterapeutit eivät esinny nimellä tutkimuksessa; heiltä kerätään tiedot työtunneista, koulutuksesta ja mahdollisista lisäkoulutuksista. b) Muut tiedot ja tietotyypit Materiaali tutkimukseen syntyy haastattelun lisäksi lasten toimintaterapeuttilähtöisten havainnoimista. Havainnoimien kohteena on ainoastaan leikki-toimintana. Lapsista ei kerätä yksilöllisiä tietoja eikä asiakastietoja näin ollen kirjata. Lapsia ei videoida.	
17 Tutkimusaineiston suojaus luvaton käsitteilyä vastaan	5 Tunnistatietojen käyttö tutkimuksessa ☒ 1 Tutkimusaineisto ei sisällä tunnistatietoja ☐ 2 Tunnistatiedot poistetaan analysointivaiheessa ☐ 3 Aineisto analysoidaan tunnistatiedoin	
	Peruste tunnistatietojen säilyttämiselle	
	Jos analysointi tehdään tunnistatiedoin, miten aineiston suojaus on järjestetty Manuaalisen aineiston suojaus	

5 (9)

Sähköisesti käsiteltävä aineisto; suojatapa

1 Käyttäjätunnus 2 Salasana 3 Käytön rekisterointi 4 Kalan valvonta 5 Muu

Kuvailee muu suojatapa tarkemmin eri käsittelyvaiheiden osalta

Kuka vastaa rekisterinpidosta ja sen laillisuudesta (henkilön nimi)

<p>18 Arkistointi- suunnitelma</p>	<p>☒ Kyseinen tutkimus on</p> <p>☐ virkatyönä tehtävä tutkimus ☐ henkilökohtainen tai ulkopuolisen tahon teettämä tutkimus</p> <p>Tutkimusrekisteri hävitetään, kun henkilötiedot eivät ole enää tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asianmukaisuuden vahvistamiseksi</p> <p>☐ Kyllä ☐ Ei milloin _____, kuka _____</p> <p>Käikki tunnistetiedot hävitetään ☐ Kyllä ☐ Ei</p> <p>Hävittämistapa ja ajankohta (kuukausi ja vuosi)</p> <p>Tutkimusrekisterin arkistointi</p> <p>1) ilman tunnistetietoja ☐ Kyllä ☐ Ei milloin _____, kuka _____</p> <p>2) tunnistetiedot arkistoidaan tarkoitus viinanomisen aineistona arkistoinnin sääntöjen nojalla arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti</p> <p>☐ Kyllä ☐ Ei milloin _____, kuka _____</p> <p>3) tunnistetiedot Kansallisen arkiston luvalla ☐ Kyllä ☐ Ei milloin _____, kuka _____</p> <p>4) Tutkimuksen päätyttyä säilytettävät tutkimustulokset ja muu materiaali tutkimuksen koko kestoajalta</p> <p>☐ Arkistoidaan, minne _____ ja säilytetään _____ vuotta.</p> <p>Asekirjojen arkistointi- ja hävittämiskustannuksia vastaa</p> <p>☐ Ulkopuolinen taho, mikä _____</p> <p>☐ Päätökseksi tai tutkimuksesta vastaava henkilö</p> <p>☐ Sairaanhoidopiiri / sairaala / tulosyksikkö, mikä _____</p>
<p>19 Lupahakemuksen liitteet</p>	<p>☒ Tutkimussuunnitelma ja protokolla, pvm. <u>26.8.2013</u></p> <p>☒ Tutkittavalle henkilölle annettava saate- / yhteydenottokirje, tiedote ja suostumuslomake, pvm. _____</p> <p>☐ Kyselylomakkeet _____ kpl, pvm. _____</p> <p>☐ Lupa- tai eettisen toimikunnan tai ETENE / TUTKIJAN käsittelystä, pvm. _____</p> <p>☐ Luonnos tieteellisen tutkimuksen rekisteriselosteeksi, pvm. _____</p> <p>☐ Yhteistyöhankinta koskeva selvitys rekisteröintivastuista ja tietojen käsittelystä, pvm. _____</p> <p>☒ Organisaation, tutkimus- / oppilaitoksen päätös tutkimuksen tekemisestä ja mahdollisesta aineiston käytöstä, pvm. <u>12.9.2013</u></p> <p>☒ Mukana olevien yksiköiden henkilötalolle tarkoitettu informaatio, pvm. <u>12.9.2013</u></p> <p>☐ Selvitys kaupungin resurssien käytöstä kustannuksineen, pvm. _____</p> <p>☐ Kopio aiemmasta / meneillään olevasta luvasta / päätöksestä, pvm. _____</p> <p>☐ Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskityksen (Finlea) lausunto</p> <p>☐ Muut, esim. sopimukset _____</p>
<p>20 Tutkimus- suunnitelman hyväksyminen</p>	<p>Oppilaitoksen / organisaation nimi <u>Metropolia Ammattikorkeakoulu</u></p> <p>Henkilön nimi <u>Jari Pihlava</u></p> <p>Puhelin _____ Sähköposti <u>jari.pihlava@metropolia.fi</u></p> <p>Virka-asema <u>Toimintaterapian lehtori</u></p> <p>Päivämäärä _____ Allekirjoitus <u>26.8.2013</u> _____</p> <p>Nimen selvennys <u>Jari Pihlava</u></p>

21 Tutkimuksesta vastaava henkilö, päättökija, yhteyshenkilö ja tutkimuksen ohjaaja	Tutkimuksesta vastaava henkilö	
	Päivämäärä	Allekirjoitus
		Nimen selvennys
		Laura Uusi-Jaakkola
		Puhelin
	Osoite	Virka-asema
		AMK-opiskelija
	Päättökija	
	Päivämäärä	Allekirjoitus
		Nimen selvennys
		Emilia Niemi
	Puhelin	
Osoite	Virka-asema	
	AMK-opiskelija	
Yhteyshenkilö sosiaali- ja terveysalan tulosalueen tulosyksikössä		
Päivämäärä	Allekirjoitus	
	Nimen selvennys	
	Tommi Hiltunen	
	Puhelin	
Osoite	Virka-asema	
	Tammirinteen vastaanottokodin johtaja	
Tutkimuksen ohjaaja		
Nimi		
Jari Pihlava		
Toimipaikka ja osoite		
Metropolia Ammattikorkeakoulu, Sofianlehdonkadun toimipiste: Sofianlehdonkatu 5b, 00610 Helsinki		
Puhelin toimeen	Oppiarvo / ammatti	
	Toimintatapaan lahtosi, TtM	
Henkilö ja organisaation yhteyshenkilö (osoite ja puhelin), mihin päättös tutkimusluvasta lähetetään 		
Laura Uusi-Jaakkola		
22 Tutkijan / tutkijoiden sitoumus ja allekirjoitukset	Sitoudun siihen, etten käytä saamiini tietoja tutkittavan tai hänen läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten etujen luokkaamiseksi joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus, enkä luovuta saamiini henkilötietoja sivullisille eikä käytä niitä muuhun tarkoitukseen kuin mihin tutkimuslupa on myönnetty. Sitoudun tutkijan eettisiin periaatteisiin.	
	Luovutan sähköisesti valmistat tutkimusraportista yhden kappaleen korvauksetta sosiaali- ja terveysalan toimialalle.	
	Päiväys	Allekirjoitus ja nimen selvennys
		Laura Uusi-Jaakkola
	Päiväys	Allekirjoitus ja nimen selvennys
		Emilia Niemi
Päiväys	Allekirjoitus ja nimen selvennys	
Päiväys	Allekirjoitus ja nimen selvennys	
Päiväys	Allekirjoitus ja nimen selvennys	

<p>Sosiaali- ja terveysalumi täyttää kohdat 23-27</p> <p>23 Lausunto tutkimuksesta ja hakemuksen tekninen tarkistaminen</p>	<p>Lausunto (sosiaali- ja terveysluottalon toimiala)</p> <p>☐ 1 Tutkimuslupa puolletaan esitetyssä muodossa</p> <p>☐ 2 Tutkimuslupa puolletaan seuraavin ehdoin</p> <div data-bbox="582 336 1444 593" style="background-color: #e0e0ff; height: 115px;"></div> <p>☐ 3a Lupaa tietojen saantiin salassa pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä puolletaan hakemuksen mukaisesti</p> <p>☐ 3b Lupaa tietojen saantiin salassa pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä puolletaan hakemuksesta poikaten</p> <div data-bbox="582 660 1444 918" style="background-color: #e0e0ff; height: 115px;"></div> <p>Käyttöoikeudet yksiköittäin erilliseen. Käyttöoikeus tietojärjestelmiin edellyttää Vantaan kaupungin tietoturva- ja tietosuoja-aktin mukaisen allekirjoittamista.</p> <p>☐ 4 Tutkimuslupa ei puoleta, perustelut</p> <div data-bbox="582 1019 1444 1276" style="background-color: #e0e0ff; height: 115px;"></div> <p>Tutkimuslupahakemus on oikein laadittu, teknisesti tarkastettu ja hyväksytty.</p> <table border="1" data-bbox="550 1332 1457 1377"><tr><td>Päiväys</td><td>Lausunnonantajan nimi</td><td>Puhelin</td></tr></table>	Päiväys	Lausunnonantajan nimi	Puhelin
Päiväys	Lausunnonantajan nimi	Puhelin		
<p>24 Päätös</p>	<p>☐ 1 Tutkimuslupa myönnetään esitetyssä muodossa</p> <p>☐ 2 Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin</p> <div data-bbox="582 1444 1444 1702" style="background-color: #e0e0ff; height: 115px;"></div>			

<p>24 Päätös (jatkuu edelliseltä sivulta)</p>	<p>☐ 3a Lupa tietojen saantiin selasse pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä myönnetään hakemuksen mukaisesti.</p> <p>☐ 3b Lupa tietojen saantiin selasse pidettävistä asiakirjoista ja henkilörekistereistä myönnetään hakemuksista poiketen</p> <div style="background-color: #e0e0ff; height: 150px; width: 100%;"></div> <p>Käyttökaudet yksiköittäin erikseen. Käyttöoikeus tietojärjestelmiin edellyttää Vantaan kaupungin tietoturva- ja tietosuojasitoumuksen allekirjoittamista.</p> <p>☐ 4 Tutkimuslupa ei myönnetä, perustelut</p> <div style="background-color: #e0e0ff; height: 150px; width: 100%;"></div> <p>Tutkimuslupa liitteineen tallennetaan Vantaan sosiaali- ja terveystoimen tutkimuspareksteriin.</p>	
<p>25 Päätöksen- tekijä</p>	<p>Viranhaltijapäätöksen päivämäärä</p> <p style="text-align: center;">§</p>	<p>Päätöksentekijä</p> <div style="background-color: #e0e0ff; height: 20px; width: 100%;"></div> <p>Virka-asema</p> <div style="background-color: #e0e0ff; height: 20px; width: 100%;"></div>
<p>26 Päätöksen jakelu</p>	<p>☐ Hakijalle Päiväys <input type="text"/></p> <p>☐ Yksikön oma esimies Päiväys <input type="text"/></p> <p>☐ Yhteyshenkilö Päiväys <input type="text"/></p> <p>☐ Muu jakelu, mikä (esim. arkisto tarvittaessa) Päiväys <input type="text"/></p>	
<p>27 Liitteet</p>	<div style="background-color: #e0e0ff; height: 100px; width: 100%;"></div>	

Palausosoite: Hakemus tulee lähettää sekä sähköpostina että kirjepostina.

Vantaan kaupunki
Kirjaamo / Sosiaali- ja terveystoimi
Postiosoite: Asematie 7, 01300 Vantaa
Puhelin: 09 8392 2184, faksi: 09 8392 4163
Sähköposti: kirjaamo@vantaa.fi

Tutkimuslupa liitteineen tallennetaan Vantaan sosiaali- ja terveystoimen tutkimuspareksteriin.

Tiedote huoltajalle leikkiryhmästä

30.9.2013

TIEDOTE HUOLTAJALLE LEIKKIRYHMÄSTÄ

Hei,

Olemme kolmannen vuoden toimintaterapeuttiopiskelijoita Metropolia Ammattikorkeakoulusta ja suoritamme harjoittelun Tammirinteen vastaanottokodissa 24.10.–5.12.2013. Harjoittelun yhteydessä toteutamme opinnäytetyötämme Tammirinteeseen.

Yksi tutkimusmenetelmistämme on leikkiryhmän havainnointi, jonka tarkoituksena on konkretisoida leikin käyttöä. Havainnointi ei siis kohdistu lapseen. Havainnointia toteutetaan kerran viikossa kuuden viikon ajan leikkiryhmässä. Ryhmää ohjaavat toimintaterapeutit [REDACTED] ja [REDACTED]. **Ryhmä kokoontuu tiistaisin (29.10., 5.11., 12.11., 18.11., 26.11. ja 3.12.13) klo 9.45–10.45.** Ryhmässä leikitään, pelataan ja harjoitellaan yhdessä toimimista.

Pyydämme teitä palauttamaan tämän lomakkeen täytettynä, jos lapsenne saa osallistua havainnoimiimme leikkitalanteisiin. Lisätietoa ja vastauksia mahdollisiin kysymyksiinne saatte Tammirinteen toimintaterapeuttien kautta.

Ystävällisin terveisin,

toimintaterapeuttiopiskelijat Emilia Niemi ja Laura Uusi-Jaakkola

Lapsen nimi

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja aika

Päätös tutkimuslupahakemuksesta**VANTAAN KAUPUNKI
VANDA STAD**

VIRANHALTIJAN PÄÄTÖS 69 /2013 1 (3)

Dno VD 3885/2013/

9.10.2013

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen**Tutkimuslupa/Leikin merkitystä etsimässä -Selvitys leikin roolista alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa vastaanottokodissa/Emilia Niemi**

Tutkimuksen tavoite on selvittää, millainen on leikin rooli Tammirinteen vastaanottokodin alle kouluikäisten lasten toimintaterapiassa. Selvitämme, miten leikkiä hyödynnetään toimintaterapiassa. Tarkoituksenamme on lisätä ymmärrystä leikin vaikutuksesta lapsen kehitykseen ja siitä, miten leikkiä ja leikin normaalikehitystä voitaisiin tukea niissä tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu vastaanottokotiin. Tutkimusaineisto on Tammirinteen kahdelle toimintaterapeutille tehtävät teemahaastattelut, ja harjoittelun aikana lasten toimintaterapiatilanteiden havainnointi. Havainnoimalla leikkiä toimintaterapiatilanteissa pyrimme konkretisoimaan haastattelulla saatua tietoa. Havainnoinnissa pääosassa on itse leikki eikä lapsi, joka leikkiä leikki. Tarkoituksenamme ei ole havainnoida esimerkiksi lapsen leikkitaitoja tai muuta sellaista, mikä henkilöityisi lapseen itseensä. Havainnointi toteutetaan opiskeluihin liittyvän työharjoittelun yhteydessä 23.10. -5.12.2013 Tammirinteen vastaanottokodissa. Haastattelut toteutetaan joulukuussa 2013 ja tammikuussa 2014.

TUTKE katsoo, että tutkimussuunnitelma ja sen liiteasiakirjat noudattava hyvää tutkimustapaa. Tutkija on sitoutunut siihen, ettei käytä saamiaan tietoja tutkittavan tai hänen läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten etujen loukkaamiseksi joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus ja tietosuojasäännöksiä, eikä luovuta kerättyjä tietoja muuhun tarkoitukseen kuin mihin tutkimuslupa on myönnetty. Tutkija on sitoutunut myös eettisiin periaatteisiin. TUTKE pitää tutkimussuunnitelmaa eettisesti hyväksyttävänä.

TUTKE pitää tutkimussuunnitelmaa hyväksyttävänä ja

1. antaa puoltavan lausunnon tutkimusluvan hyväksymisestä tulosaluejohtajalle.
2. Tutkimuslupaa puoltaa Tammirinteen vastaanottokodin johtaja Tommi Hiltunen
3. Tutkimukseen osallistuminen on työntekijöille vapaaehtoinen

TUTKE edellyttää, että tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan Vantaan sosiaali- ja terveystoimen käyttöön sähköpostitse pdf-versiona tulosalueen erityisasiantuntijalle ja sihteerille. Tutkimuksen arvioitu valmistuminen on 31.3.2014.

Lisätietoja:

Erityisasiantuntija Tiina Turkia, puh. 040 532 7344

Päätös:

Myönnetään luvan tutkimuksen suorittamiseen tutkimuslupahakemuslomakkeen mukaisin tiedoin.

Täytäntöönpano:

- sosiaali- ja terveyslautakunta
- Emilia Niemi
- Tommi Hiltunen

VANTAAN KAUPUNKI
VANDA STAD

VIRANHALTIJAN PÄÄTÖS 69 /2013 2 (3)

Dno VD 3885/2013/

9.10.2013

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen

Päiväys Vantaa 9.10.2013

Allekirjoitus

Nimen selvennys Maritta Pesonen

Virka-asema Perhepalvelujen johtaja

Oikaisuvaatimusosoitus

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen.

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus tehdään sosiaali- ja terveystalokunnalle ja toimitetaan Vantaan kaupungin kirjaimoon osoitteeseen Asematie 7, 01300 Vantaa tai sähköpostitse osoitteella: kirjaimo@vantaa.fi

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu julkisesti nähtäviksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, 7 päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksiantotodistukseen merkittyä aikana taikka kolmantena päivänä sähköisen viestin lähettämisestä.

Oikaisuvaatimukseen on liitettävä päätös. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on oikaisuvaatimukseen tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimuksessa on ilmoitettava osoite, minne oikaisuvaatimuksen johdosta annettava päätös lähetetään. Oikaisuvaatimukseen on liitettävä muutoksenhakijan tarpeelliseksi katsomat asiakirjat.

Sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjästä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai oikeyttä ole syytä epäillä.

Sähköinen viesti katsotaan saapuneeksi viranomaiselle silloin, kun se on viranomaisen käytettävissä vastaanotollaan tai tietojärjestelmässä siten, että viestiä voidaan käsitellä.

Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimuksen päättymistä viraston aukioloaikana. Oikaisuvaatimus toimitetaan aina omalla vastuulla.

Asianosainen saa esittää päätöksen tehneelle/esitykselle viranhaltijalle päätöksen muuttamista, jos hän katsoo, että päätöksessä on asia- tai kirjoitusvirhe - hallintolaki, 50 § ja 51 § (434/2003). Vain valmistelua, työntekijöiden, virkaehtosopimuslain tai virkaehtosopimuksen soveltamista tai muuta erikseen laissa määriteltyä vastaava asia koskevin osin päätökseen ei saa tehdä oikaisuvaatimusta tai valitusta - kuntalaki 91 § (365/1995), kunnallinen virkaehtosopimuslaki, 28 § (691/1970). Päätöksen tehnyt/esitys viranhaltija antaa lisätietoja asiasta - hallintolaki, 44 § (434/2003).

Tämä päätöspöytäkirja on yleisesti nähtävillä

Aika: Keskiyöllä 16.10.2013 klo 8.15 - 16.00

Päikka: Sosiaali- ja terveystoimi, Peholantie 2 D, 01300 Vantaa

Tiedoksianto asianosaiselle:

1. Lähetetty tiedoksi kirjeellä (kuntalaki 95 §)

Asianosainen: jakelussa mainitut

Annettu postin kuljetettavaksi

Annettu tiedoksi sähköisellä viestillä 11.10.2013

Tiedoksiantaja: Pia Heimonen

VANTAAN KAUPUNKI
VANDA STAD

VIRANHALTIJAN PÄÄTÖS 69 /2013 3 (3)

9.10.2013

Dno VD 3885/2013/

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen

2.1. sovutettu asianosaiselle

Paikka:

Aika:

Asianosainen:

Vastaanottajan allekirjoitus _____

Tiedoksiantajan allekirjoitus _____

Päätöspöytäkirjan oikeaksi todistaminen

Allekirjoitetun ja edeltäksin ilmoitetun aikana nähtävänä olleen päätöspöytäkirjan oikeaksi todistaa:

Päiväys Vantaa 9.10.2013

Allekirjoitus

Nimen selvennys Pia Heino

Virka-asema Hallintosihteeri

Havainnointirunko

LEIKIN HAVAINNOINTI

I. LEIKIN ALKU

1. Mistä toiminnasta leikkiin siirryttiin? (Ojanen ym. 2009: 178–179)
2. Kuka toimi leikin aloittajana ja kuka määritteli esim. leikkipaikan ja leikkiin osallistuvat lapset, leikin aloitusajankohta? (Ojanen ym. 2009: 178–179)
3. Miten leikin roolit muodostuivat ja kuka päätti rooleista? (Ojanen ym. 2009: 178–179)
4. Mitä leikkivälineitä leikissä käytettiin (valmiit lelut, itse tehdyt, kuvitellut välineet)? (Ojanen ym. 2009: 178–179)

II. LEIKIN KULKU JA SEN MUUTOKSET

5. Leikin sisältö mahdollisimman tarkkaan sekä sisällön muutokset? (Ojanen ym. 2009: 178–179)
6. Ohjasiko aikuinen roolien muutoksissa? (Ojanen ym. 2009: 178–179)
7. Kuka johti leikkiä, aikuinen vai lapset? (Ojanen ym. 2009: 178–179)
8. Mahdollistaako leikki epäonnistumisia / onnistumisia? (Parham 2008: 24)
9. Millainen oli aikuisen osallistuminen ja vaikutus leikin kulkuun? (Ojanen ym. 2009: 178–179)
10. Miksi leikki loppui, miten se lopetettiin, kuka sen lopetti? (Ojanen ym. 2009: 178–179)

11. Miten tavoitteet näkyivät leikin käytössä? (Mulligan 2003: 96; Couch ym.: 113; Parham 2008: 24–25, 30–31)

- väline jonkun taidon oppimiseen
- leikkitaitojen parantaminen
- palkinto
- motivoiminen ja sitouttaminen terapiaan

III. LEIKILLE TYYPILLISTÄ (Skard – Bundy 2008: 71–73; Parham 2008: 4–5; Mulligan 2003: 97–98)

12. Näkyykö leikkitalanteessa hauskuutta / vaikuttaako leikki olevan lasten mielestä nautittavaa?

13. Sisältääkö leikki tekemistä tai osallistumista?

14. Näyttääkö prosessi olevan tärkeämpi kuin leikin lopputulos?

15. Näkyykö leikissä mielikuvituksen käyttöä?

IV. 5-7-VUOTIAAN LAPSEN LEIKKI (Mulligan 2003: 103)

16. Vuorovaikutusleikit

17. Onko valittu leikkejä muistakin leikin kehitysvaiheista kuin yhteisleikistä?

18. Sääntöpelit

19. Näkyykö leikkitalanteessa struktuuria?

Teemahaastattelu

Teemahaastattelu 5.2.2014

Teemat:

1. Normaalikehityksen tukeminen leikin avulla
 - taidon kehittäminen leikin kautta

2. Leikin kehittäminen
 - onko terapian tavoite vai kehittykö muun ohella
 - muu toiminta leikin kehityksen tukena

3. Leikin käyttö palkintona / terapiaan motivoinnissa

4. Arvioinnin tekeminen leikin avulla

5. Lapsen ideoiden huomioonottaminen vs. aikuisjohtoinen leikki
 - vapaa leikki vs. ohjattu leikki

6. Leikkijän roolin tukeminen
 - lapsen toiminnallisuuden tukeminen
 - leikkimielisyyden tukeminen

7. Leikkivälineet

- ❖ Konkreettisia esimerkkejä